ביתעקב

ליטעראַרישע שריפטן פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות אגודת שראל אין פּלן

רעדאַקטירט דורך אַג. פרידמאַן

לאָדזש־וואַרשע־קראַקע | ב"ה טבת תרח"ץ | נומער 146 | פיפצנטער יאָר־גאַנג

תרומת חברה

איז דאָס גרונט־קאַפּיטאַל פאַר אַלע צענטראַלע אינ־ציאַטיוויס, וואָס שטאַרקע און גיט כּוח דאָס בנות־לעבן אין יעדן אָרט.

„אין יענע טעג — אין דער צייט"

גישעען איז דאָס אין יענער צייט. מיט אַ סך דורות צוריק האָט עס פּאַסירט די גאַנצע גישיכטע. וואָס עס איז גישעען דערציילן מיר יאָר איין־יאָר־אויס. מיר פרעגן זיך יעדיס יאָר אויפסניי מיטן לשון פון די חז"ל „מאי חנוכה". און דער ענטפער איז אויך נישט קיין שום יאָר אַנדערש. ווידער חזרן מיר איבער דעם נס מיטן קריגעלע אייל און ווידער פרישן מיר אויף אין אונדזער זכרון יענע תקופה פון נצחון פון אמת איבערן שקר. חלשים איבער גבורים, פון ווייניק איבער מ"ל, פון צדיקים איבער רשעים און פון טהורים איבער טמאים.

פון „בימים ההם" ביז „בזמן הזה" ציען מיר דעם פאָדיס. פון יענע טעג ביז „דער צייט" האָבן מיר אבער נישט איין נס צו דערמאָנען וואָס איז אַנלעך צום נס מיטן קריגעלע אייל, וואָס איז קוים גימינן גי־ווארן ריין און אָפּגיהיטן מיט דער חתימה פון כהן־גדול. אין אַלע דורות פון נאָכן נס־חנוכה אָן איז דאָס זעלבע גישעען. נישט אין איין תקופה איז גיווען נאָכנס די סכנה, אַז אַלע ריינע איילן זאָלן האָבן טמא גיווארן, און קוים איין קריגל איז גיבליבן ריין. אַ סך מאָל איז נאָר גיבליבן אַ ביסעלע טהרה וואָס האָט נאָר גיקענט קלעקן אויף אַ קורצן צייט־אָפּשניט, און איז גיווען בכוח משפּיע צו זיין בלויז אויף אַ קליין הייפל, און דאָך — איז דערפון גיווארן אַ שפּרודליקער קוואַל פון השפעות אויף גרויסע מחנות.

טאַקי יענער „פּך השמן" איז נאָך ביז היינט נישט אויסגעלייזיקט. דער אור פון יענים אָנגינצונדינים פלעמל איז נאָך יעצט נישט פאַרלאָשן. וואָס ס'זאָל נישט מיט אונדז גישעען, בלייבט פאַרט תמיד אייביק איין קריגל רייער בוימל. ווען אַלץ ווערט שוין חלילה פאַרלאָשן, איז אייביק פאַרלאָן אַ פונק, וואָס טליעט אַזוי לאַנג ביז ס'גייט ווידער אויף אַ פרישער פלאַם פון אים.

אַזוי איז עס אויך היינט פון דרויסן און פון אינ־ווייניק בושיוויס דער שקר און די טומאה. פון אַלע זייטן זענען מיר אַרומגירינגילט מיט צאַרנדיקער שנאה און ווילדער רשעות. די מחנות פון רשעים ווערן אַלץ גרעסער און האַפּערדיקער.

אין יידישן לעבן גופא, נישט גיקוקט אויף אַלע מוסר־השכּל וואָס דאָרפן אונדז לערנען די צייט־דערשיינונגען, פון דער בּאַנקראָטירטער אַסיפּילאַציע, בעטאַ־גזירות, רדיפות און נסיונות, זעט זיך אבער נאָך אַלץ נישט דער צוריקקער צום שורש, צו זיך אַליין.

מע קנים נאָך אַלץ ווייטער פאַר פרעמדע אָפּגעטער. פאַר ווילד־פרעמדע השקפות און גואיישער לעבנס־שטיינער גייט נאָך אַלץ אָן אויפהער דער שגעונדיקער קאַרהאַד. נאָך אַלץ נישט פאַראַן די הכרה. אַז מיר מוזן זיין יידן און טאַקי גאַנצע אמתע יידן אין פולן זין פון דעם מ"ן.

אבער אַזוי גוט ווי „אין יענע טעג" איז עס אין דער צייט, איין ריין קריגל בוימל גיפינט מין אויך נאָך היינט, אויף וועלכע די חתימה פון קדושה און טהרה איז נישט אַראָפּגיריסן צווישן דעם גרויסן המון פון פאַרבאַלענדיטע און בלאַנדזשינדיקע, שיילט זיך אויס די גרופּע פון די וואָס דאָס אייביקע יידישע התגלות לערנט זיי און סירט זיי אויפן וועג פון אמת און נצחון. די האַפינונג, „אין יענע טעג" אויפן נס, אַז פרנים איבערגיבליבענים פונק וועט זיך צופלאַקערן אַן־אור גדול. וואָס איז אַזוי פאַראייביקט גיוואָרן אין דער גי־שיכטע פון אונדזער פאָלק. די זעלבע האַפינונג לעבט אויף אַצינד אין יעדן גיטריינען יידישן הארץ.

ביי די גיטריי־גיבליבענע צו קדושה, ביי די קליינע צאָל איבערגיגעבענע בלב ונפש צו די אייביקע יידישע אמתן, איז גראָנים־פעסט דער בטחון, אַז ס'וועט אַנט־שטיין אַ שטאַרק לעבידיק יידיש פאָלק. וואָס וועט „אין דער צייט" זוכה זיין איבערצוטראָגן אַלע נסיונות וואָס זענען פאַרבונדן מיט דער גאולה שלימה.

אג"פ

תוכן פון נומער:

אג"פ „אין יענע טעג—אין דער צייט"

י. ל. אַרלעאַן: וואָס איז מוסר

ד"ר העשל קלעפּיש: פריינען וואָס זענען פאַרבליבן איידל

ישראל עמיאט: נייע לידער

ל. שיף: אויף אַ וועלט־אויסשטעלונג פון ליכט

אלימלך שטייער: דאָס בילד פון זיין זיידן

הרב מנחם עקשטיין: די פּסיכאָלאָגישע עלימענטן אינם חסידות

אסתר הייטנער: אַ ניגון פון דער היים

אַלטער שנור: דאָס חנוכה־ליכטל פון אַלע דורות

ד ד אַפּטייקער: אַ בריוו צום טאַטן

דאָס לעבן אין „אהל שרה"

אסתר ראַזנפעלד: מיין וועג צו „אהל שרה"

חוה עפשטיין: שלוש־סעודות „אין אהל"

פעסע ליפשיץ: און דער הערבסט האָט גיוויינט...

בנות־בלעטער

חוש פאַר צענטראַליזאַציע;

פון דער בנות־צענטראַלע;

די פרויען־באַוועגונג אין אויסלאַנד;

„וואָס לערנט נס שרייבן".

ידיעות און אָנזאָגן

יהודה לייב ארלעאן

וואָס איז מוסר?

(סוף)

אויב דער סידור המחשבה, ווי למשל דאָס ספר חובת הלבבות, פאַרהיט בכלל פאַר טעותים; אויב דער ציבור הכוחות, ווי למשל דאָס חסידים־שטיבל, פאַרשטאַרקט בעצם עבודה; אויב די צייט אַרבעניזאַציע, ווי למשל דאָס מוסר־קביעות, שיצט פאַקטיש פאַר זעלבסטפאַרגעסנקייט — האָט יעדער שטייגער כיינוס־אַקטיוויטעט ספּעציעל גיווירקט בשעת אַ גייסט־שטורים, נשעת אַ מהומה בדעת. ווי נאָר ס'טרעט צו אַ מאַראַל־קלקול, ווי נאָר ס'וועט אַנ־השקפה־ווירוועט, אַנשטייט דער דראַנג צו סדר, צו דר ציבוריות, צו קביעות. די גאַנצע יידישע גישיכטע איז אַ באַוויי דערצו. כינוס האדם כבספ־, המחשבה במעשה, איז בשעת יעדער ת'צרה ס'ערשטע רעטונגס־מיטל. ־ נאָר ג ר יסע יידישע מענער האָבן ניטון אַ כינוס קרבים איידער די סכנה האט אונטערגירוקט. פיל מאָל זענען זוקא די גוטע צייטן גיווען אַ רמז מן השמים פאַר די בעלי אחריות אינים יידנטום, אַז ס'איז אַנ־נעת לעשות, אַז ס'איז צו ערנצעב הכנות פאַר דורות. אבער על פי רוב האט מען זיך ערשט גינומען צו כינוס־קרבים בשעת דער טעם טירוד

פיזור איז שוין גיווען גינג פלבאר.

אויב דער בלב ל הדעת ביי די אומות, אדער דער קושי השיעבוד ביי אונדז איז תמיד גיווען דער עיקר־גורם צו כינוס־אינ־יאַטיוו, ווי שטאַרק וואָס אין דער הינזיכט גידאַרפט זיין די אַקטיוויטעט פונים היינטיקן דור? די ווירקונג פון די אַמאָליקע כינוסים איז באמת זייער אַ גוטע. דער רעזולטאַט זייערע־ איז פאַקטיש זייער אַ חשובער. לגבי דעם כלל־ישראל היינטיקער צייט זענען זיי אבער יעדער באַזונדער נישט גינוג רע־נונס־פעאיק. מע זעט דאָך בחוש, אַז נאָר יחידים דערהאַלטן זיך דערמיט. די מאַסע, די גאָר ברייטע מאַסע שטראַמט וואו אַנדערש. איר בייכט אַנ־אַנדער כוח, די וועלט־מהומה באַהערשט זי. ס'איז נאָר זיכער איינס: כינוס איז, אויסט־ אַ גוט בוי־מיטל, דאָס איינציקע רעטונגס־מ טל. די שאלה איז נאָר: וואָסער כינוס? דער ביז־איצטיקער? נישט! לגמרי אַ נייס? פעלט נישט. ס'פעלט נאָר אַ נייער צוגאַנג, אַ נייע הצטרפות, אַ נייער סידור. ס'איז יעצט די שרעקלעכסטע קלקולים־צייט. ממילא מוזן קומען די שטאַרקסטע אופּ־ הכנות, וואָס זענען במשך דער גאַנצער גלות־צייט נאָך נישט אָנגיווענדט גיווארן.

אַזאַ באַדערענישגיפל האט באַהערשט אונדז־ע גדולים מיט פ־ניף און צוגעצאָגן יאָר צוריק. דאָס האט גיבאוירן די קאַטאַוויצער אסיפה. דאָס איז גיווען די שטוים־קראַפט צו דער שאַזונג פון דער אגודת־ישראל. די ערשטע וועבדונג איז אבער נישט גיגאַנגען איבער דער גאַנצער בריט. מ'האט גיוואוסט, אַז ס'איז דאָ אַ חובת הלבבות, אַ חסידים־שטיבל, אַ מוסר־קביעות ביי טייל יידן. אַזעלכע כינוסים זענען גוט. מע דאָרף נאָר אַרגאַניזירן דאָס אָפּגילאַזטע גיבוים: מ'האט גיטיילט, אַז מיט דעם צוגאַב פון אַ כינוס צו די פאַרהאַנענע וועט מען כמלא זיין דעם פאַרהאַנענים בלוז. מ'האט גיהאַלטן, אַזאַ בעצם זענען די בירורי המחשבה, די דרכי החסידות און די לימודי המוסר גוט פאַר אונדזער דור. והא ראי, דאַרט וואו זיי הערשן, האַלטן זיי צו. אַי, וואו נישט, זאָל די גרויסע צוליאַזטע מאַסע באַקומען אַנ־אַנדערן אינהאַלטס־כוח, אַ נייען כינוס־אופן. אדער זאָל דער גאַנצער כלל ישראל אַרגאַניזירט ווערן אויף אַזאַ אופן, אַז די מאַסע זאָל זיך דורך די גיזונטע טיילן יידן אָנהאַלטן אין ידישקייט. ווען זי וועט אפילו נישט האָבן דירעקט דאָס ספר, דאָס חסידות, אדער דעם מוסר, וועט אבער יעדער שטייגער כינוס, וואָס דער אַרגאַניזירטער כלל וועט פאַרמאָגן דורך זיינע צוזאַמענגינומענע גרופּיס, אומדירעקט משפיע זיין אויף איר. די השפעה וועט אַזוי אַ נאָך קומען בלוז דורך דער צוגיגלידערקייט צו דער אגודת ישראל.

אין וואָס זאָל אבער באַשטיין דער כינוס פון דער אגו"י צוויי אופנים: דער כינוס פון מענטשן און דער כינוס פון פעולות. דער גידאַנק פון צונויפנעמען מענטשן איז אפילו נישט נייי. דאָס חסידים־שטיבל האט אויך אומדירעקט אויס־גיפירט אַזאַ שטייגער ראַל. דער חילוק איז נאָר דער, וואָס חסידים זענען פאַקטיש תמיד אדער אפט גיווען ממש צוזאַמען און גיווירקט צווישן זיך דירעקט דערציעריש. די אגו"י האט אבער מיט איר כינוס גיגאַרפט ברענגען אויף אַ פיל ברייטערן שטח אַנ־אומדירעקטע השפע. שטאט די חסידיש־האַרציקע התחברות האט די אגו"י גיזאָלט ברענגען דאָס אחדות־גיפיל דורך דעם אַרגאַניזאַציע־צעטל, וואָס מע שרייבט אונטער, וועלנדיק צו איר אָנגיהערן.

יעצט דער כינוס פון פעולות. די פעולות מוזן זיין אַרגאַניזירט. נישט נאָר די גוטע מחשבה, דער בעסטער מענטש, די גיהולינגע מינוט גייט פאַרלוירן אומ־אַרגאַניזירט, נאָר אפילו די שטאַרקסטע פעולה, דערגרייכט נישט צוליב דעם איר תכלית, גייט פשוט צו גרונט. אַרגאַניזירטערהייט דערגרייט יעדע פעולה צו איר מאַקסימאַלער פאַטעצייעלער גרויס. זי ווערט פיל עקספּלאַאַטירט. זי דער־הייבט איר פועל. זי פאַרפעלעכט אַלע זיינע פעולות. זי קייטלט צו אַנדערע פעולות. זי לייגט אַזוי אַרום דעם יסוד פאַר די גרעסטע בנינים.

די ביידע אופנים האבן גיזאָלט זיין די עיקר־אויפגאַבן פון דער אגו"י, אַי, וואָס איז מיט דער קרבים פאַר פנימיות? דאָס גיהער נישט דירעקט צו דער אגו"י — איז גיוועזן דער ענטפער. דערפאַר זאָרגט דאָס שטיבל, די ישיבה. ווער ס'גיהער נישט צו די לעצטע, וועט די אגו"י גופא באַוועגן אים אַ ביסל אומדירעקט צו עבודה שבלב. די אגו"י איז דאָך פאַרט נישט בלוז אַ קאַמפּעראַטיוו, וואָס באַ־זאָרגט אַלע טעכנישע צרכי הכלל. אגו"י איז דאָך אַ הויכע אידעע, אַ טיף גיפיל. אַ קליינקייט? אחדות ישראל. אגו"י — האבן אַנדערע גיצויגן די מסקנא — וועט אין נייטיקע פאַלן פאַרטרעטן אפילו די השפעה פונים חסידות אדער מוסר. איר באַציאונג צו די אַלטע כינוסים איז גיוואָרן טאַלערענט. דאָס הייסט מיט אַנדערע ווערטער: אויב איר זענט דאָ, אַדרבה! לעבט, עקזיסטירט! ספּעציעלע פעולות פאַר אייער ווייטערדיקער אַנטוויקלונג גיהער נישט צו אונדז. עבורת הלב איז—לייט דער אגודה־אויפגאַסונג אַנ־אָרט פריוואַט־אָנגיעלעגנהייט. זי דאַרגט נאָר פאַקטיש פאַר די התחברות פון די יחידים און פאַר דער אַרגאַניזירונג פון די פעולות, מער נישט!

מ'האט זיך אבער שפּעטער אַרומגיזעצן, אַז ביידע אופני הכינוס שעפן נישט אויס די אידעע, וואָס האט באַזעלט די גדולי ישראל אין קאַטאָוויץ. ווער ס'האט פריער, איידער ער איז צוגיטרעטן צו דער אגו"י, נישט גיהאַט די חסידישע אדער ישיבהשע דערפאַרונג, האט אים די אגודה גימאַכט פאַרמאַליסטיש, פּראַזעלאַגיש, איבער־פלעכלעך און אינהאַלטסלאָז. ס'איז דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז פאַר אַדורכשניטלעך בעסערן ייד — אויסער פאַר אידעעלע יחידים — איז עגן גיוואָרן די ספּערע פון אגודה־מענטשן. מע ליבט די אידעע. אבער מע קען דאָרט פּסיכיש נישט פאַרברענגען. מע אַנערקענט די שיטה, מע פאַרשטייט איר נוט־ווענדיקייט, אבער ס'שטיקט די פאַליטיקאַנישע לופט. ס'שטערט די גיזעלשאַפט. מ'האט תחלת אַריסטאָקראַטיש, בשעת דער אגודה־אַנשטיאַנג, דעם אונטערוואָרט פונים יונגן דור. די אַלטע — האט מין גיטראַכט — זענען נישט אַזוי באַוועגלעך פאַר אַ נייי וואָרט, ווי די אגו"י. דערפאַר האט מין די אַנגעע האַפּענונג גיליינט אויף דער יוגנט. זי וועט דאָס מיט דער צייט פאַרקערפּערן די הערלעכע אידעע. זי האט אונדז אבער אַנטוישט. דער אונטערגיוואַקסינער דור, וואָס האט גיהאַט בלוז די אַנדהראַם ביי זיין אַנטוויקלונג, באַפרידיקט אונדז נישט. זי איז דערווייל זייער ווייט פון צו זיין אַ מוסטער־בילד. מ'האט דעריבער אַנגיהויבן צווייפלין אין דער ווירקזאַמקייט פון דער אגו"י פאַר דעם אויפבוי פון דער אמתער כנסת ישראל. מ'האט די אגו"י אַנגיהויבן באַטראַכטן, ווי אַ קליין רעטונגס־מיטל, וואָס באַוויזט קוים צו דערהאַלטן די יוגנט־מאַסע ביי אַ ביסל מצות מעשיות, אדער ביים כלל ערלעכע יידן. מער אבער נישט.

דאָס האבן די טיפערע בעלי מחשבה פון דער אגו"י נישט גיקאָנט פאַרטראָגן. זיי האבן גיפילט די אומגיהויערע פאַטעצנע, וואָס ליגט אין דער אגו"י. זיי האבן גימערקט די גרויסע מעגלעכקייטן, וואָס זי באַזיצט. זיי האבן אַנגיהויבן קלערן ווי אַזוי מע בדענגט אַרויס די אגו"י מן הכוח אל הפועל און איר גרויסן היקף. דער ערשטער, וואָס האט גיפּראָוואט געבן אַ וועג דערצו, איז גיוועזן דער פאַר־שאַרבינער דר: בירנבוים ע"ה מיט זיין עולים־אידעע. מיט דער גאַנצער קראַפט זיינער האט ער אָנגיהויבן מאַנען אַנ־אַרגאַניזאַציאָנס־גאַראַנטיע פאַר פנימיות. ער האט גיפּאַדערט צו שאַפן עולים־קריישן ביי דער אגו"י. די פאַרעס איז דאָ — לויט זיין פלאַן — ווי ביי דער אגו"י: אַ מיטגלידסדקלעראַציע, אַ חבר־אָפּנאַל, אַ מעשיס־פליכט, אַ גינויע קאָנטראָל וכדומה. די אַרבעט איז אבער נאָר פאַר פנימיות. פאַר דעם כלל־ישראל־אחדות זאָרט די אגו"י גופא. פאַר די קאָנקרעטע צרכים אויך נאָר די אגו"י.

אַזאַ שטייגער אינציאַטיוו פאַר פנימיות האט אבער נאָר גיקאָנט אויסנעמען ביי די בעלי תשובה. היימישע מענטשן, אפילו זיינע אָנהענגער, וואָס האבן פאַרברענגען כל ימיהם אינים יידנטום, האבן גיצויגן מיט די אַקסיין. דר. ב. גופא

איז ביי זיי גיוועזן זייער באַליבט זיי האבן גיפילט וויפל אהבה צום אמת, צו שלמות, צו ידישקייט ס'באַגלייט אים דערביי. זיי האבן אויך גיוויסט ווי ווייט ער איז אומטום אַזוי ברייט, אַזוי היקדיק, אַזוי אויספּיליק. אבער אינים עולים־מאַל האט ער אַרויסגיקוקט נאָר פונים פאַרגאַנגענים מצב דאָס. מ'האט אים צוליב דעם גישוינט, נישט גישטערט, אפט מאָל מחמת אהבה אים מהנה גיווען מיט סימני הסכמה.

באמת איז אבער אַזאַ עולים־אַרגאַניזאַציע, לויט אונדזער חוש פאַר פנימיות, נישט גיפּאַסט. פאַר טייל האט עס סתם גישמעקט מיט גוי־אישער פאַרעס, אדער מיט אדרנע דיסציפּלינירטקייט. בעצם אַפילו פאַרטראָגט נישט עבודה שבלב אַזאַ שטייפקייט, אַזאַ אויסגישטעלטע מאַס, אַזאַ אָנגיצויגענע פאַרעס. פנימיות ס'אדערט אַ ביסל מער לופט, אַ ביסל מער רחבות, אַ ביסל מער אומגיצוימטקייט. מע קען נישט אַ מענטש אַריינשטעלן אין אַ נעץ פון בלוז סייגים און פליכטן. האַרץ און נשמה מוזן האָבן מער באַוועגונג, מער אינטימקייט. ס'דאָרף בלייבן אַנ־אַרט פאַר אינדיווידועלער אויסלעבונג, פאַר טיפערער צניעות. דער עולים־סיסטעם איז אבער אַ האַרץ־מעכאַניזם אדער נשמה־ציפּראַלטקייט. אמת, מוסר פאַדערט אפילו תקנות וגדרים, פרייוויליקע התחייבות אדער חבריישן אויסשמועס. דאָס קאָן אבער זיין אַנ־איינצל־מיטל, נישט אַ פול סיסטעם. די עולים־ריכטונג האט אויסגיבייטערט פאַקטיש די מוסר־שיטה. שטאָט אַ האַלב שעה קביעות פאַר מוסר, איז דאַרט דאָ אַ ברייטערע מאַס פאַר קביעותן. שטאָט אַנ אויסשמועס, איז דאַרט דאָ אַ קאָנטראָל, גיגוי לויט אַ זייגער. מיט אַזאַ אויסבריי־ערונג ווערט דווקא דער עולים־סיסטעם אויס מוסר־שיטה. רבי ישראל סאַלאַנטער — דוכט מיר — האט אַמאָל גיזאָגט: אַז אויפטו פונים מוסר־ספר, שטאָט דער אַמאָליקער מגידות־דרשנות, איז ווי מע עפנט איינים אַ גיוועלבל. ער ווערט דערמיט זעלבסטשנדיק ביי זיינע הוצאה' והכנסה'חשבונות. חסידות האט אפילו נישט גיגעבן די פולע זעלבסטשטענדיקייט. זי האט דיספּאַנירט מיט אַ חבריא, מיט אַ רבין. אבער די שטיס־קראַפט, די קאָנטראָל איז גיוועזן איינגאַרטיק. אַז ס'האט נישט גיקאָנט זיין קיין רייד וועגן אַפּהענגליקייט, יעדנפאַלס קיין שפּור נישט פון פאַרמעלער עולים־דיסציפּלין. דערצו קומט נאָך צו דער יאַנגל אין אויטאָ־ריטעט, וואָס אַזאַ שטייפע דיסציפּלין מוז האָבן. די עולים־שיטה האט דעריבער נישט גיקאָנט אויספּוין דעם בלוז, וואָס ס'איז אונדזער דור נייטיק. כאַטש ס'האט גיבראַנגט פאַזיטיוו זיינען, וואָס די פריוורדיקע שטייגער כינוסים געבן נישט.

לעצטנס האט ר' יעקב ראַזנהיים, וואָס האָט תמיד אומדירעקט גישטיצט בירנבוימס אינציאַטיוו, אָנגימערקט די וועגדונג, אַריינצובראַנגען דורך דער אַרגאַניזאַציע־פאַרעס די ליטווישע מוסר־שיטה. די אגו"י פאַדערט — אַזוי אומ־גיפער קלינגט די לאַזונג פון ראַזנהיימס גייסטרייכער אָפּהענדלונג „תורה און מוסר־באַוועגונג" — אירע חברים צו לערנען מוסר־ספרים בקביעות. דאָס איז אַ נייס. דערמיט וואָלט אגו"י אויפגיהערט ביי אירע חברים צו זיין טאַלערענט לגבי זייער פנימיות. עבודה שבלב וואָלט דערמיט גיוואָרן אַ יסוד פאַר דער אָנגיהעריקייט אַז דער אגו"י וויי איז די וועגדונג נישט גיגאַנגען. ביי דער כנסת' גדולה אין מאַרינבאַד איז דאָס נישט, דאַכט מיר, באַהאַנדלט גיוואָרן. אבער יעדנפאַלס בלייבט פאַר מיר די שאלה, צי אַזאַ מיטל, ווי קביעות פאַר מוסר־לימוד בלוז טרעפט אינים פינעל פונים צייט־באַדערפניש; צו דר היינטיקע פּסיכיק, אדער די פּסיכיק פון אַלערליי קבוצים, וואָס די אגו"י נעמט אַרום, וועט באַאַנטשט ווערן דערפון. אמת, ס'איז אַ ווערטפולע וועגדונג. דער מוסר־אינטערעס וועט נישט זיין מער קיין ישיבהשער ענין בלוז. די אגו"י וועט אים פאַרסירן, טרייבן אים אין דער מאַסע אַריין. אבער צי וועט דאָס גילונגען? ס'איז נאָך אַ גרויסער סאַק. סוף כל סוף איז דער קאַפּליעקס פון אונדזער דור פיל גרעסער און פאַרשידנאַרטיקער. דערצו זעט אויס אונדזער היסטאָרישע אויס־גאַנג פאַר דער תקופה פיל היקפּדיקער.

כ'ווייס נישט צי כ'האב ס'רעכט דערצו. ס'זיהער אפילו צו גרעסערע פאַר מיר. איבערקנס, כ'הער עס אפט אַרויס אין איינצלנע, צופעליקע ווערטער, וואָס גדולי־ישראל לאזן פאַלן ביי פאַרשידענע גילעגנהייטן. כ'האב עס אפילו אַרויס־גיהערט, באַגרינדנדיק די אידעאַלאַניע פון דער אגו"י, ביי ראַונהיימען ברמז אדער שלא בכוונה. אונדזער דור איז באַרוגן צו דער גרעסטער אויפגאַבע, וואָס אונדזער גלות־גישיכטע האט נאָר גיהאַט. מיר דאַרפן טון פאַרן כינוס פון אַלע בדחי ישראל. מע מיינט נישט דערמיט די פּושעים. מע מיינט נישט דערמיט בלוז די פאַרוואַרפנע קבוצים במדינת הים. מע מיינט קודם אַלע יידישע ניצוצות, אַלע פאַזיטיוו כוחות, אַלע דרכים צו יחדות במחשבה כבמעשה. שטאט

ז'צווייגנונג, וואָס איז אַ ברכה פאַר דער כנסת ישראל, איז ביי אונדז אבער דאָ צושפּליטערונג, וואָס איז די גיפערלעכסטע קלליה. שטאָט געגנזייטיקער דער־נענצונג איז ביי אונדז דאָ געגנזייטיקער הירוס. דאָרף מין דעריבער מככח זיין אַלץ, וואָס איז בחכמת נדחים. אויב דער מערב־אַרטאַדאָקס פאַרטראָגט נישט דעם פּוילישן חסיד, אויב דער בעלזער פאַרטראָגט נישט דעם באַבאַווער, אויב דער נערער — זיי ביידע נישט, איז נאָר די סיבה: נדחים. אַלע זענען מיר אין דער בחינה פון נדחים — נדחים איינער פון צווייטן.

מ'האט תחלת גימיינט, אַז מיט דער שאַפונג פונים אחדות־גיפיל אַרגאַניזאַציאָנעל, וועט ממילא מיט דער צייט באַזיטיקט ווערן די שדעלעכע זיינען פון דער אומ־צעליקער דיפערענצירונג. מ'האט אבער נישט גינוג גרונטיק אָפּגישאַצט דעם מצב. מיט דער איינפאַכער אחדות־אידעע אדער מיט קאַאָפּעראַטיווער באַזאָרגונג צרכי הכלל ווערט נישט אָפּגיפיילט אַזאַ יאָרנלאַנגע שפּיציקייט. די טאַלערענטע באַציאונג צו יעדער גרופּירונג האט גישטערט דערצו. די אגו"י האט גידאַרפט פאַזיטיוו אַריינדרינגען אין יעדער גייסט־שאַטירונג, וואָס איז על יסוד התורה והמסורה. ווען די דיפערענצירונג אין די דרכי העבודה פאַר יידישקייט וואָלט גיוועזן בלוז אַ שפּערישע, וואָלט די אגודה־טאַלערענץ גינוג גיוועזן. זי וואָלט גיקאָנט דערוואַרטן, אַז די מאַסע אדער די יונגע ווייניקסטנס וועט שלייך אַ־נ־גליידערן זיך אין דער אדער יענער דערציאונגס־גרופּע. ס'איז דאָך אבער נישט אַזוי. דער מצב איז דאָך אַנדערש. די דיפערענצירונג פּליקט, רייסט, צובערעט יעדע געגנזייטיקע דערגענצונג־מעגלעכקייט, יעדע געגנזייטיקע פאַרשטענדניש. קיינער זעט נישט, לגמרי נישט, דעם צווייטנס מעלה, דעם צווייטנס פאַזיטיווע זייט. אויב ער דערזעט זי יאָ, איז ערשט דעמלט, ווען זיינס גיפעלט אים נישט. שטיין אינים איינינים שטח, אַרבייטן פאַר דער איינגעריטע שיטה און דערביי האָבן פאַרשטענדניש פאַר יענימס דרך, ווער שמועסט נאָך נעמען עפּיס ביי יענים און אויספון ביי זיך אַ גיוויסן בלוז, איז ממש ביי אונדז חרדים ומאמינים כמעט אַנ־אומגעגלעכקייט. אויב יאָ, איז מיר תמיד פאַרדעכטיקט ביי אַזאַ איינים די איבערגרינגעבנקייט צום איינגיינס שניט. כ'האב עס פיל מאָל אויסגיפאַרשט, ליידער אַזוי: פעסטגישטעלט, ספּעציעל ביי דער יוגנט.

די אגו"י, וואָס דאָרף באמת זאָרגן פאַר דעם פנימיות, קאָן דערביבער נישט קומען מיט אַ פאַרטיקן מוסטער, אַריוסגיזומען פון אַ גיוויסן קריין און רעקאָמענדירן אים אירע אָנהענגער, אדער דעם כלל־ישראל דאָס פאַרענגט זי ווידער, דאָס מאַכט זי ווייטער פאַר אַ קלייזל. דערמיט דערגייט זי נישט צו איר איינגעלעכער אויסגאַבע. די אגו"י מוז אַריינדרינגען דורך אירע גדולים אינים כלל־ישראל און אַרויסהויבן אַלע פאַרדרימלטע און גיוועקטע כוחות. זי גופא מוז נעמען די איניציאַטיוו אָנצוציכינען אַגלמיינע לינעעס פאַר זעלבסט דערציאונג, פאַר עבודה שבלב, פאַר פנימיות. זי מוז אַריינברענגען חיות אין אַלע גייסט־שאַטירונגען, נאָכאַלץ זייער אָנטוויקלונג, אָפּפיילן זייער שפּיציקייט.

ס'פעלט הייגנט אומטום אויס, ביי די ווערימסטע גרופּס אפילו, שטאַרקער אָטום. מ'לעבט גיכער מיטן כוח הנצוח פון געגנזייטיקער התנגדות ווי פון איינינער שעפערישקייט. אפילו די אגו"י גופא האט ביז היינט גיצויגן מער יניקה פאַר איר קוים כון דער מלחמה מיט די פרייע פאַרטיינן אדער מיט די גינ'נעט זו די פרייע, ווי פון דער איינער פאַזיטיווער קראַפט. אמת, מע קען מיט פיל ראַיות אָפּווענדן אַזאַ הנחה. איך אַליין קאָן איך אָנווייזן פיל ליכט־זייטן בנוגע דעם געגנזייטיקן פאַרהעלטניש אינים רעליגיעזן לאַגער פון דער אגו"י. אבער פונים כלל־ישראל־לעבן, פונים גרויסן רוב פאַקטן און דערשיינונגען אין דער אגו"י איז פאַרט אַזאַ איינדרוק. כ'ווייס אויך, אַז אומדירעקט האט ביז יעצט די אגו"י אריינגיבראַנגען אַ שפּאַר ביסל אָנגיינעמע לופט פאַר געגנזייטיקער פאַר־שטענדניש צווישן ערלעכע יידן. ס'איז אבער פאַרט נישט מער ווי לופט.

ס'פעלט די פּראַקטישע אָנוועזנדונג.

איר פרעגט גיוויס: וואָס איז די עצה? גיט אַ קאָנקרעטע עצה! כ'ענטפער: כ'ווייס באמת נישט. כ'ווייס נאָר, וואָס ס'פעלט. כ'דרוק דערמיט אויס דיס שטים פון דער יוגנט, וואָס בלייבט הויל, אויסגיטרוקנט. אפילו אָנגיהערנדיק כלומרשט אפּציעל צו דער אגו"י. כ'ווייס נאָר קודם איינס: ביז וואָס, ביז ווען, דאָרף וויסן יעדער יוגנטלעכער ביי אונדז, אַז אַר קען נישט יוצא זיין פאַר זיין אינדיווידועלער אָנטוויקלונג, פאַר זיין פנימיות־דערציאונג מיט פאַזיטיטן אָנזריים און אפילו נישט מיטן אַזוי גירופּיינעם אינ־אַאשן אגוריזם. אגו"י איז אַ צו אַ־גיטיינע ראַם, ער מוז האָבן גינוגערע בילדונג, ער מוז גיהערן צו אַ דערציאונגס־קרייז, ער מוז שטיין אונטער אַ פערזענלעך־אויטאָרעטעער השפעה — זאָל דאָס זיין אַ ישיבה אדער אַ חסידים־שטיבל, זאָל דאָס זיין אַ משגיח אדער אַ רבי. אגו"י איז אפשר

נאר די דרתא — דאָס הויז, אבער נישט דער אַריינגאַנג — די תרעא, ווי די גמרא גיט דעם משל פאַר יראת שמים לגבי חכמה. דאָס איז אַן־עיקר־ידיעה פאַר אונדזער יוגנט.

אַ צווייטע עיקר־ידיעה פאַר דער יוגנט איז, די נייטיקייט פאַר אַ שטענדיקער קאָנטראָל איבער דער אַנ־ישאַרפטער שפּיציקייט, וואָס יצדע גרופּע אדער שאַטירונג איז גורם. קאָנטראָלירט כסדר, צי די אָפּזונדערונג אדער אָנגיהריקייט צו אַ קרייז, האט נישט דערלאַזט צו אַ זיג־שיכּרות איבער אַ צווייטנס קרייז! שליסט אייך אָן אדער האַלט אייך ביי דער אדער אַנד־רער שאַטירונג, כדי איר זאָלט זיין שעפערישׂ. קאָנטראָלירט אייער פאַרהעלטניש צו אַנדערע שאַטירונגען, כדי איר זאָלט נישט ווערן שפּיציק. נאר מיט אַזאַ אָנווענדונג בויט איר באמת די אגו״, די פולע אגו״.

איר זאָגט גיוויס: „דאָס? דאָס גיהער צו מדות. צונערשט אַנ־אַרבּיט איבער דעם פאַרהעלטניש צו יחידים. חלואי צונערשט ביי דעם אַ ביסל ווייניקער רייבונג״. ביסוד זענט איר גירעכט. די התחלה איז לגבי יחידים. דאָס האט באַהאַנדלט די אַרבּיט „וואָס איז כוסר?״ אבער אונדז פעלט הייגט אַזאַ עיקר־ידיעה, אַז מדות טובות גיהער צום כלל ווי צום פרט, אַז אַ מוסר־אַרבּיט ווערט גיפאַדערט ביי דער באַציאונג צו גאַנצע גרופּעס ווי צו יחידים, אַז מיט דער תפלה „שנראה כל אחד מעלת חברו״ ווערט נישט ווייניקער, גימיינט ס׳אַלעקסאַנדער חסידות פאַר דעם גערער אדער דר חסידישע דרכים פאַר דער מערב־אַרטאַדאַקסיע. אַנ־אַרבּיט פאַר מוסר בלויז לגבי יחידים פאַרוועלקט מיט דער צייט. פאַרוואָס הייסט זי חסידה — „שעושה חסד עם חברותי׳.״ בלויז מיט היימישע, מיט אייגענע חסידים, מיט נאָנטע לייט אין עס נישט די ריינע מדת החסד. ס׳איז דער גרעסטער לקוי ביי מדות. דאָס איז די גרעסטע פּ״אָג היינט פאַר דעם יהדות החרבית. לערנט וואָס איז מוסר פאַר דעם יחיד, וואָס איז מוסר פאַר דעם כלל? אַ טאַפּלטע עבודה פאַר מוסר גיהער דער יוגנט פונם דור.

נאר ביי אַזאַ אָנגיהעריקייט צו דער אגו״, נאר ביי אַזאַ זעלבסט־אַרבּיט איז דאָ אַנ־אויסזיכט בטבע פאַר דער איראַיעלער סינטעזע אינם יידנטום, פאַר דער צעצויגיגונגס ברכה אינם חרדים־לאַנד, פאַר דער נעגנזייטיקער השלמה ביי אַלע מאמינים. נאר ביי אַזאַ אָנווענדונג ווערט דער אגו״ נענטער דער אַלגימי־נער מוסר־אידעאַל: ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם — אגודה אחת בלבב שלם!

פרויען, וואָס זענין פאַרבליבן איידל

פון ד״ר העשיל קלעפּפיש

לאמיר זיין גירעכט צו די פרויען, וואָס זענין טעטיק אין דער איצטיקער פּוילישער ליטעראַטור. לאָמיר דאָס אָנערקענען: זיי זענין פאַרבליבן מענטשלעך. זיי זענין פאַרבליבן פילבאַר. זיי זענין פאַרבליבן איידל.

און דאָס, וואָס וואָלט, דאָכט זיך, גיווען אַזוי איינפאַך און פאַר טעטנדיק. אין אַנדערע מער אַרענטלעכע און מער אַנשטענדיקע צייטן, מוז אין אונדערע טעג אונטערגישטראָכן ווערן מיט אַזוינדערן נאָכדרוק.

וואָרין — דער שאוויניזם בושיווט. די טעמפּקייט שלאָגט זיך אַרויף אויבנאַן, דאָס לעצטע ביסל פאַרשטענדניש פאַרן פּוילישן ייד גייט פאַרלוירן. מע פאַרגינט נישט מער די דריי מיליאָן יידן דאָס ביסל לופט אין די שטיקנדיקע הינטערגעסלעך; מע גולט ביי די דריי מיליאָן יידן צו דאָס לעצטע שטיקל עקזיסטענץ; מע שטויסט די דריי מיליאָן יידן אַרויס פון זייערע אַזוי — אויך צובראָכענע פּאַזיציעס..

און — ווי טרויעריק דאָס זאָל נישט זיין — אַ באַדייטנדיקער טייל שווימט מיט דער שמוציקער כוואַליע.

זייער פיל פּוילישע שרייבער און אינטעלעקטועלע לאָזן זיך באַטויבן פונם גרילי־צנדיקן ליאַרם, קאַפּיטוליין פאַר דער רויער קראַפט פון באַרבאַריזם, נאָך מער, נאָך ערגער: בענטשן די ווילדיוואַנדיקע כוליגאַנס.

זייער פיל פּוילישע שרייבער, — אבער... גאַנץ ווייניק פּוילישע שרייבערינס. דווקא די וואָס ווערן דאָ און דאָרט באַצייכנט אַלס „דאָס שוואַכע געשלעכט״, האבן אין זיך גיפונען די שטאַרקייט און דעם מוט זיך צו שטעלן קייגן דער פּלייצנדיקער רשעות.

ניטש אַלע, נאַטירלעך. אויסנאַמען זענין פאַראַן, אבער גראָד די אויסנאַמען באַשטעטיקן דעם כלל, און אַ פאַקט איז: די גרויסע מערהייט פרויען, וואָס זענין פאַרטרעטן אין דער היינטיקער פּוילישער ליטעראַטור, איז אויפניטרייסלט, די גרויסע מערהייט פרויען איז דערשטערט. די גרויסע מערהייט פרויען הויבט אויף אַ טוף־מענטשלעכע שטים..

* * *

דאָס איז אייגנטלעך אַ שיינע טראַדיציע אַזאַ פון די פרויען־קינסטלערינס אין דער פּוילישער ליטעראַטור: זיי לעבן זיך נישט אויס אין דער וועלט פון ליטעראַרישן שאַפן. זיי זענין אויך קעמפערישע פערזענלעכקייטן. מוטיקע, ערלעכע נאַטורן.

די באַציאונג צו יידן קען דאָ זיין אַ באַראַמעטער. אַלע אָנגיזעענע שרייבערנס אין פּוילן זענין גיווען — יידן־פריינדנס, פאַרטיידיקערנס פון די באַצעוולהטע יידישע מאַסן. מיר שרייבן אונטער: אָנגיזעענע. ווייל עטלעכע אויסנאַמין זענין דאָ. זענין עס גראָד ווייניק — באַקאַנטע און באַדייטונגסלאָזע שרייבשטעלערנס. עס איז, למשל, גיווען אַנ־עליאַ טושאַווסקע, וואָס האט אָנגישריבן אַ ביכל „דער בית־עולם אין פראָג״, וואו עס ווערט דערציילט, אַז גלויביקע קריסטן ווערן נעבעך גיפייניקט פון יידן, און עטלעכע גרויל־מעשה־לעך. אבער ווער האט פון דער דאזיקער טושאַווסקע גיהערט? —

יענע פּוילישע דיכטערנס, וואָס זייערע נעמען זענין פאַראייביקט גיוואָרן אין דער ליטעראַטור־גרשיכטע, האבן אין זייערע ווערק אויסגידרוקט מיטגיפיל פאַרן ביטערן גורל פון די יידישע מאַסן, האבן גיטראָגן וואָרמקייט פאַרן עלנט און חשבות פון דער יידישער נאַם, און גיפאַדערט צו באַהאַנדלין יידן גלייך, ווי אַלע מענטשן. און נישט אין דעם גייט אונדז איצט, צי דער בליק איבער דער יידן־פראַגע פון דער אדער יענער שרייבערן קען דורך אונדז באַטראַכט ווערן פאַר ריכטיק אדער פאַלטש. אונדז גייט אין דעם מאַמענט אין דער — באַציאונג. און איר מוזט פאַדזה זיין: אַ־ערלעכע, מוטיקע שטעלונג האט קיינן די יידן־הצער פאַר־נומן עליאַ אושעשקאָוואַ, אַ שריפטשטעלערן מיט אַ פּוילבאַרן גיוויסן אין גיוועזן מאַריאַ קאַנאַפּניצקאַ; דערשטערנדיקע בילדער פון יידישער נויט זענין אַנגיוואָרפן אין די ווערק פון זאַפּאַלסקאַ.

די טראַדיציע איז איבערגיגאַנגען פון דור צו דור, פון שריפטשטעלער צו שריפטשטעלערן.

אבער אַנומלט האט זיך אונדז אויסגיראַכט: זי ווערט איבערגיריסן.

מיר האבן איבערגילעבט איינעקע אייניקע ווייטיקלעכע פאַלן.

צום ביישפּיל: דער פאַל מיט וויעלאַפּאַלסקאַ, מאַריאַ וויעלאַפּאַלסקאַ איז אַנ־אַלטע פּוילישע שריפטשטעלערן. וויעלאַפּאַלסקאַ האט אין אירע דערציילונגען אַרויסגי־ברענגען סימפּאַטישע יידישע גישטאַלטן. זי האט אין אַריי אירע ביכער זיך גיקלאָגט, הלמאי מע באַצוי זיך — אָן שום וועזנטלעכע מאָטיוון — מיט אומצוטרוי צום יידישן ברינגער, הלמאי מע וויל נישט צומאָל אָנערקענען פאַר גלייכבאַרעכ־טיקע יידן, וואָס זענין אין בליט אָפּגיגאַנגען פאַר פּוילנס פריהייט. זי האט מיט פאַרדרוס גישריבן: „מע שטויסט אין פּוילן אָפּ די ברידערלעכע יידישע האַנט. מע באַרויבט פון ערע אַ גאַנצן קיבוץ פאַרוואָס?״ („קאַפּיראַן לערבאָס״). אבער הייגט גייט וויעלאַפּאַלסקאַ מיט דער „מאדע״. זי שאַרט זיך צו צו דער מחנה פון אַנטיסעמיטן. גוטסקייט איז עפּס אַזוינס, וואָס שמעקט מיט אַלטפרענקישקייט. גרעכטיקייט איז אַ וואָרט עפּיס פון אַלטע, פאַרצייטישע סברים. מאַריאַ וויעלאַ־פּאַלסקאַ וויל יונג זיין, הורא, זאָלן לעבן די אַנטיסעמיטן!...

די זעלבע פעדער, וואָס האט אַמאָל גישריבן מיט פאַרשטענדיגיש פאַר יידישע נוטן און פאַדערונגען, שרייבט איצט מיאוסע פאַמפּלעטן קייגן יידן.

אַנ־אַנטיפּאַטישן איינדרוק מוזן אויך אויף אייך מאַכן די קינדער־לידער פון דער באַקאַנטער פּוילישער דיכטערין קאַזשמיעראַ אילאַקאָוויטש. אַפּילו אין אַ לעקטור, וואָס איז באַשטימט פאַר יונגע קינדער און וואָס דאַרף מבלומרשט דערוועקן דאָס גיפיל פאַרן שיינעם און גירעכטן, קען זיך דר מאַדאַם אילאַקאָוויטש נישט אָפּהאַלטן פון צו דערציילן, אַז מע מוז מיט יידן זיין פאַרזיכטיק... נישטאָ וואָס צו זאָגן:

אַ גיוויסנהאַפטע דערציערין די דאזיקע אילאַקאָוויטש!...

און נאָך בולטער ווערט די „אידעאַלאַגיע״ פון דער דיכטערן אילאַקאָוויטש אין דער לעצטער צייט, זינט זי האט אָנגיהויבן צו פאַרשפּנעלטן אירע זאַכן אין ווערימדיקע נאַראַ־אויסגאַבן.

מיר האבן מיט אומרו זיך צוגיקוקט צו דעם משונהדיקן וועג, וואָס אייניקע שרייבערנס קלויבן זיך אָפּ, און עס איז דורך אונדז אַרויסגירוקט גיוואָרן די זאַרג, צי וועט נישט די דערשיינונג אָנגעמין אַנ־עפּידעמישן כאַראַקטער.

און מיר קענען איצט פעסטשטעלן: די גאַלדינע טראַדיציע פון אַמאָליקן דור [שריפטשטעלערנס ווערט דאָך ווייטער אין פּוילן גישפּינט.

* * *

אויב עס ווערן באַהאַנדלט די פרויען, וואָס זענין אין דער היינטיקער פּוילישער ליטעראַטור פאַרבליבן גיטריי דער מאַראַלישער רוחה פון אשעשקאָוואַ און קאַ־נאַפּניצקאַ, מוז דאָס ערשטע ארט אויפקינגעבן ווערן פאַר — סטעפאַניאַ סעמפּאַ־לאָווסקאַ. סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ איז די איידלסטע צווישן די איידעלע פּוילישע פרויען.

זי קען אָנגיראָוון ווערן: דאָס גיוויסן פון פּוילישן פאָלק.

איר לעבן איז איין לאַנגער אָנגריף קייגן עוולה, אויסנוץ, רויב, אונטערדריקונג צווישן מענטש און מענטש.

פרוי סעמפּאַלאָווסקאַ האט הינטער זיך אַ רייך לעבן. אַ לעבן פון כסדרדיקן אַמף. זי איז אַ שריפטשטעלערן. אבער נישט בלויז דאָס, זי איז אויך אַ גיזעל־שאַפטלעכע טוערין פון עכטן מאַראַלישן סטיל.

אַ פאַר שטריכן פון איר ביאָגראַפיע: סעמפּאַלאָווסקאַ איז אַ טאָכטער פון אַ פריצישער היים, אבער שוין אין דער יוגנט ווערט איר נאַמאָ דאָס פּוסט־און־פאַסטע, ליידיק־גייערישע לעבן אינום שלאַכצקע הויף. סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ פאַרלאָזט דאָס הויז פון אירע עלטערן. זי איז פול מיט חלומות און גרויסע בענקנישן. זי לאָזט זיך אין דער וועלט אריין. זי ווערט אַ לערערין: אבער אַ מערק־ווירדיקע לערערין אַזאַ. זי לערנט נישט אירע תלמידות די כללים פון גראַמאַטיק, און זי קנעלט נישט מיט זיי די חכמה פון כפל און חיבור אין דער אריטמעטיק.

סעמפּאַלאָווסקאַ לערנט אירע קינדער — מענטשלעכקייט.

און איבער פאַרוואַרפינע שטעדטלעך און דערפער בלאַנקיט די יוגנע פרוי און וואַרפט קערנדלעך פון אירע אידעען.

זי שרייבט אויך ביכער, זי שרייבט דערציילונגען פאַר דער יוגנט. זי שרייבט לערן־ביכער, אַרבּיט איבער פּראָגן פון פעדאַגאָגיק. סעמפּאַלאָווסקאַ איז נישט די שריפטשטעלערן, וואָס זאָל קענען אָנווייזן אויף אירע גרויסע ליטעראַרישע דער־גרייכונגען. גלענצנדיקער, ווי דער טאָלענט פון סעמפּאַלאָווסקאַ, איז איר כאַראַק־טער. שענער, ווי די אַלע ביכער, וואָס זי האט גישריבן, איז איר איינן לעבן.

סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ גיהער צו דער אַקטיווע קעמפערנס — איז די פאַר־מלחמה־יאָרן — פאַר דער פרייהייט פון פּוילן.

איר נאָמען איז פאַרציכנט אין די הערראַישסטע קאַפּיטלין פון קאַמף קייגן צאַריזם.

אבער — אַ קעמפער־נאַטור פאַרבלייבט אויך סעמפּאַלאָווסקאַ אין באַפרייטן פּוילן. זי בלייבט — די מאַנערן, זי ברענגט אַריין אומרו. אָוודאי, דאָס אַריינטרעטן אין דער אומאַפּהענגיקקייטס־תקופה, איז אַ זאַך פון היסטאָרישער באַדייטונג. אבער פאַר סעמפּאַלאָווסקאַ איז דאָס נישט אַלץ. פאַר סעמפּאַלאָווסקאַ איז נישט פון קלענערער באַדייטונג, אַז אַ גירעכט פּוילן זאָל אויסגיבויט ווערן, אַ פּוילן פון פריהייט און רעכט, אַ פּוילן, וואָס ווערפט אַנשטיין אָפּ יעדע גימיינהייט און כאַמסטווע...

סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ פירט אין די לעצטע יאָרן אַ הומאַניטאַרע גיזעלשאַפט־לעכע טעטיקייט. זי פירט אַנ־אַפּנסיווע — אַזוי — צו — זאָגן — פאַר גוטס.

זי ווערט נישט מיד צו באַווייזן, אַז איר אויפן וועג פון אונטערדריקונג האט נאָך קיין שום פאַלק נישט גיפונען זיין גליק, אַז נאָר אין דער אַמאַספער פון געגנ־זייטיקן צוטרוי צווישן בירגער און בירגער קען אַ לאַנד זיך אַנטוויקלין, קען אַ מלוכה אויפשטייען.

סעמפּאַלאָווסקאַ טרעט אַרויס ביי יעדער גילעגנהייט צום שוץ פון יידן.

פרוי סעמפּאַלאָווסקאַ שטייט — פאַליטיש — אין די ריינען פון דער פּוילישער סאַציאַליסטישער פּאַרטיי; אבער זי איז נישט קיין עגנע דאַקטרינערן. זי שליסט זיך נישט אָפּ אין די עגנע פאַרטיי־ראַמען. זי פאַראורטיילט דאָס שלעכטע אָן אונטערשייד פון וועלכער זייט עס זאָל נישט קומען. זי האט שוין נישט איין מאָל רעהאַבעליטירט דאָס פּוילישע גיוויסן.

נאָכן פאַגראָם אין בריסק, וואָס האט גיבושיווט דעם פאַריקן זומער, האט סעמ־פּאַלאָווסקאַ די ערשטע אויפגישטורימס צו פראָטעסט:

זי איז אַרויס מיט אַ ברייוו אין דער דעמאָקראַטישער פּוילישער פרעסע.

אַ ברייוו — אַ רונדשרייבן, טיף־מענטשלעכער אָפּרוף. אַ ברייוו — אַ וויי־גישריי פון אַ פאַרוואונדעטער, באַלייידיקטער נשמה.

זי האט גישריבן, אַז זי שעמט זיך, זי שעמט זיך פאַר זיך אַליין. פאַר איר פאַלק. זי האט נישט וואו דאָס פנים צו באַהאַלטן פאַר חרפה...

און זי האט צום ברייוו בייגיליינט אַ נדבה פון צוואַנציק גילדן פאַר די פאַגראָ־מירטע בריסקער יידן.

דאָס איז גיווען די ערשטע באַשטייערונג פון דער ערשטער פּוילישער גיזעלשאַפט פאַר דער גיליטנער יידישער קהלה; די באַשטייערונג, וואָס איז אין צעפּער קליין, אבער אין דער סימבאָליק, אין דער שפּראַך פון מאַראַלישע טאַטן, גרויס, אומגיהויער גרויס.

אַ שאַרפן אַרטיקל האט סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ פאַרענטלעכט אויך אין די „צעצט וואכן וועגן דער נעטאַ־גזירה, וואָס איז איינגיפירט גיוואָרן אין די הויך־שולן.

די גרייז־גראָע קעמפערן האט אַ שווערע, מיט אַחריות־אָנגילאָדענע פאַרנע גי־שליידערט אין דער אַפּגיטעפּטער, זעלבסטצופרידענער אַטמאָספער.

דאָס איז זי, די פראַנע: וואָס וועט זיין מאָרגן?...

צי פאַרשטייען נישט די העצער, אַז זיי טרייבן אַ שפּיל פאַרן טייוול, אַז אויב אַפילו די יידישע וואונדן וועלן פריער אדער שפּעטער פאַרהיילט ווערן, מוז אבער די מלוכה דערפון ליידן? —

צי פאַרשטייען נישט די גיפּס־מישער, אַז צוואוילדיווים מוז ווערן די יוגנט, וואָס גיוויינט זיך צו צו ראַסן־פונאַנדערטעילונג, אַז כוליגאַניזירט מוז זיין דער אַקאַדע־מיקער, וואָס שלאָגט זיך פאַר באַזונדערע בענק, און אַז בלינד און טויב מוז סיף כל סוף ווערן די גיזעלשאַפט, וואָס גיט אויעק איר נאַנצע ענערגיע פאַר... דער אַנט־יידישער מלחמה?...

סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ האט איר אַרטיקל פאַרענדיקט מיט דער איראָניש־נישער וועגדונג צו די „גלייכגילטיקע״ פראַעסאָרן:

— „הערן פראַעסאָרן! ווי טיף איך באַדויער איין, צוויטן די צוטיילטע בענק!.. און אַזאַ איינדרוק האָט מין אַלע מאָל, ווען מע לייגט אָנ־אַרטיקל אדער אַ בוך פון סטעפאַניאַ סעמפּאַלאָווסקאַ: דאָ רעט אַ שריפטשטעלערן, וואָס איז דורשטיק נאָך גירעכטיקייט. דאָ רעט אַ פאַרשטייערן כונים פּוילן, וואָס איז ביים היינ־טיקן טאָג דערשטיקט. אַב ר וואָס וועט דאָך סוף־כל־סוף אויפגיין. דאָ רעט אַ פרוי, צו וועלכער מוזט מוזן, זיך צוהערן...

* * *

מאַריאַ דאַמבראָווסקאַ — די צווייטע אין אונדזער סעריע פרויען, וואָס זענין פאַר־בליבן איידל — פאַרמאָגט נישט סעמפּאַלאָווסקאַס פאַנאַט פאַר גירעכטיקייט. זי פאַרמאָגט אויך נישט סעמפּאַלאָווסקאַס מאַראַלישן אימפּעט. אבער זי איז דאָך אַ שריפטשטעלערן מיט זעלטנים מוט און וואַרימן גיפיל.

מאַריאַ דאַמבראָווסקאַ ווערט פאַרענכט צו די וואָגיקסטע שרייבער פון פּוילן.

זי איז די מייסטערן פון דער פּוילישער פּראָזע.

פאַר איר שריפטשטעלערישער טעטיקייט איז דאַמבראָווסקאַ באַשאַנקין גיוואָרן מיט דער מלוכהשער פרעמע אַ פאַר ליטעראַטור.

דאַמבראָווסקאַ אַ באַרימטע דערציילונג איז: „נעכט און טאָג״. אַ גרויסע עפּאָפּיי פון היכער צוויי טויזנט זייט. איינס פון די ווייכסטקסטע בעלעטריסטישע ווערק, וואָס זענין אָנגישריבן גיוואָרן אין פרייען פּוילן.

אבער פונים דאזיקן בוך טראָגט זיך דער גאַנץ נישט בלויז פון דאַמבראָווסקאַס אַנ־אַנט, נאר אויך פון — דאַמבראָווסקאַ דער מענטש.

מאַריאַ דאַמבראָווסקאַ צייכנט אין איר דערציילונג די איבערגישטאַלטונג פון דער גיזעלשאַפט אין די פאַרשידענע גישיכטלעכע תקופות; זי צייכנט דאָס בילד פון די כסדרדיקע ענדערונגען און כסדרדיקע דערשיטערונגען אין דער גיזעלשאַפט; אבער: פראַקטיקמירט, אַז עס זענין דאָ פרינציפּן, וואָס זענין אומבאַרירבאַר אין יעדן דור און ביי אַלע אומשטענדן. אין איינער אַזאַ עיקר־פּרינציפּ איז לויט דאַמבראָווסקאַ — די גלייכע פליכט און די גלייכע רעכט פאַר אַלע מענטשן.

די איידעלע פאַליאַקן, וואָס טרעטן אויף אין דאַמבראָווסקיס בוך, באַציען זיך צו יידן פריינטלעך און האַרציק. מענטשן מיט כאַראַקטער און מאַראַלישער קולטור מוזן פאַרשטיין דאָס, וואָס איז אַזוי לייכט צום פאַרשטיין: נישט טעאָריעס שאַפן דאָס יידיש־פּוילישע צוזאַמענלעבן. דאָס לעבן גופא בויט עס. דאַמבראָווסקאַ

אַטאַקירט די ענג־האַרציקע. זי שרייבט: „אונדזערע מענטשן האָבן ליב, אַז עמיצער אַנדערש זאָל עפּס אויסטון, און ערשט, ווען דעם ייד האָט זיך טאַקי איינגעגעבן עפּס אויפצוטון, מאַכן אונדזערע גיוואַלטן, אַ יידן זענען „פּייאויקיס"...

מאַריאַ דאַמבראַווסקאַ פאַרטראָגט נישט קיין צביעות און אָנשטעל.

זי האָט אירע יידישע גישטאַלטן אין „נעכט און טעג" גישילדערט מיט זיך פאַר ווירקלעכקייט. זי אידעאַליזירט נישט. זי שאַרזשירט נישט. זי רעכנט נישט אויס בלויז אונדזערע מעלות, און אַוודאי נישט בלויז אונדזערע חסרונות. זי זעט דאָס מענטשלעכע. און דאָס איז אין איר ווערק סאַמפּאַטיש.

דער ייד שימשל איז אַ הויפּט־מיגור אין דער דערציילונג. אַ האַרפּס־הענדלער אַ „נייער". אָבער דאַמבראַווסקאַ שטרייכט אונטער, אַז שימשל פאַרנעמט זיך נישט מיט הענדל, ווייל ער זאָל מכלומרשט פילן אַ פאַראַכטונג צו פיזישער אַרבעט. פאַרקערט. שימשל האָט אַ קליין מאָגער שטיק פעלד, באַאַרבעט ער עס מיט יבשאַפט און קלאַמערט זיך דערין מיט גיוואַלטיקער עקשנות. אויב שמשל האָנדלט, איז עס פשוט צוליב דעם, ווייל ער האָט נישט פון וואָנען צו לעבן. דאַמבראַווסקאַ ברענגט אויך צום אויסדרוק שימשלס ערלעכקייט, און דער עיקר — זיין ליטער גימט, דעם וואונדערבאַרן בטחון, וואָס ער טראָגט טיף אין זיך, זיין טאָנאַנט „צונויפצולאָטן די קליינע שפּאַרעס פון וואַכנדיקן טאָג, פאַרשפּרייטנדיק אַרום זיך דאָס גיפּל פון זיכערקייט און באַהאַלטענקייט"...

צווישן דעם ייד שמשל און די העלדן פון בוך, דעם פאַן באַומל און זיין פרוי באַרבאַרא, גיען זיך פעדיקס פון שטאָלקער פריינדשאַפט. באַגומיל האָט ליב שימשלין, באַרבאַרא, איז בטבע אַ גוטע, אַ נערוועזע, איז צו רשע הויז־שימשלין אין שלעכטע כוונות.

— דער ייד נאַרט אָפּ — זאָגט זי צום מאַן. אַז אַ ייד קען אויך אין צייט פון אויפשטאַנד זיין אַ שפּיאָן...

אָבער באַגומיל לאַגט איר איבער:

— כ'האָב ליב דעם ייד. שמשל ברענגט מיט זיך אַזאַ גייסטיקע פרידלעכקייט, אַזאַ בטחון. עס איז מיר גוט מיט אים...

און ווען שימשלין טרעפט אַנ'אומגליק, זיין כאַטקע ווערט אָפּגיבראָנען, נעמט באַגומיל אַריין צו זיך אין הויז דעם ייד און זיין פאַמיליע.

דאַמבראַווסקאַ שרייבט: „נאַציאָנאַליזם, פאַטריאָטיזם, — אַלץ גוט. אָבער נאַציאָנאַליזם הייסט נישט — שנאה. נאַציאָנאַליזם דאַרף באַדייטן — ליבשאַפט, פאַרשטענדניש פאַר אַנדערע פעלקער, פאַר אַנדערע נאַציעס"...

מיט אַ זייער כאַראַקטעריסטישער שיער נישט סימבאָלישער שילדערונג ווערט פאַרענדיקט דאָס בוך „נעכט און טעג". די וועלט מלחמה איז אויסגיבראָכן. דייטשע פאַלדאַטן כאַרשירן אַריין קיין פוילן. די פרוי באַרבאַרא מוז גיך אַוועק פונים שטעטל, וואו זי וואוינט. דאָס שטעטל ווערט באַמבאַרדירט דורכן שונא. שימשל ראַטעוועט אָפּ באַרבאַראַן פון גיפאַר. אין דער מהומה פון קריג, צווישן הילכנ־דיקע קנאַלן און בלאַנדזשנדיקע גראַנאַטן, פירט שימשל אַוועק באַרבאַראַן אין זיין פירל. ער צאָלט אָפּ פאַר די טובות, וואָס די פוילישע פרוי האָט אים אַמאָל גיטון. עס איז פינצטער. טיפע נאַכט. אַ נאַכט פון גרויל. „צי זעט שמשל דעם וועג?" — פרעגט באַרבאַרא. — „זאָל די מאַדאָם נישט קיין מורא האָבן: — ענט־פערט אָפּ שמשל, די פערד גייען פון אויסגווייניק..."

און עס פירט דער ייד אין דער נאַכט פון אימה און גרויל די צושראַקינע, צו־טראָגענע פוילישע פרוי.

ווי עס וואַלט פונים דאַזיקן שאַרף־צייכנטן בילד זיך טראָגן דאָס קלוגע וואַרט פון מאַריאַ דאַמבראַווסקאַ:

— אומזיסט דאָס הענען. דאָס האַקן און ביין. יידן זענען איינגעגלידערט אין פוילישן לעבן, פאַרוואַרצלט אין פוילישן באָדן, צונויפגיהאַפטן מיט די פריידן און ליידן פון דער פוילישער באַפעלקערונג...

* * *

נישט בלויז אין דער דערציילונג „נעכט און טעג" איז גיקומען צום אויסדרוק דאַמבראַווסקאַס שטעלונג אין דער יידן־פראַגע.

פאַר איינעקן חדשים איז דערשינען די אָפּהאַנדלונג פון מאַריאַ דאַמבראַווסקאַ „שייד־וועגן".

עס ווערט דאָ באַריט צווישן אַנדאַ־ן די הצעצ קיינן יידישן האַנדל אין נידער־שרעכטיקע קאַמפּאַניע קיינן יידישן סטראָגאָן. דאַמבראַווסקאַ דעמאָסקירט די דעמאָגאָגן. זי דרינגט אַריין אין די אייגנטלעכע כוונות פון די גיפט־מישער, און רופט זיי אָן: פאַלקס־אָפּנאַרער.

זי האַלט, אַז עס איז שוין בכלל צייט צו זאָגן דעם אמת וועגן דעם „יידישן

פראַבלעם". מ'האָט אינגם לאַנד ליב צו פּלוישן. — מיר זענען אַמאָל גיווען די יידן אַגאָסטפריינטלעך. מיר האָבן פאַר זיי אונדזערע טויערן גיעפנט...

איז דאָס אַבער אַ חוץ.

מ'האָט דאָ נישט גימיינט צו העלפן די יידן. מ'האָט גיוואָלט העלפן... זיך אַליין. אין פוילן איז קיין האַנדל נישט גיווען. קיין אינדוסטריע. מ'האָט באַדאַרפט האָבן פּעאַיקע סוחרים. די שליאַכטע האָט זיך צום מחר באַצויגן מיט גרינגשעצונג. זי האָט עס באַטראַכט פאַר אַ מלאכה בזוי"... און מ'האָט דעריבער אַריינגעלאָזט יידן.

מ'האָט זיי נישט דערלויבט אַפּילו מיט עפּיס אַנדערש זיך צו פאַרנעמען, ווי מיט האַנדל. אין יידן האָבן גרויסע זאַכן אויפגיטון. זיי האָבן אַנטוויקלט די שטעט, גיבויט דעם האַנדל, די אינדוסטריע. דאַמבראַווסקאַ שרייבט: „מיר האָבן באַדאַרפט די יידן האָבן, כ'די נישט אַליין „צו פאַרשמוצן" זיך מיט האַנדל, אָן וועלכן קיין שום לאַנד קען נישט אויסקומען"...

מע זאָגט אויך: יידן האָבן גיהאַט שענק־הייזער אין די דערפער און אָנגעשיפּורט די פויערים אַבער אויך אין דעם איז גליינג די האַנט פון „דורכליוכטיקן פריץ". דער פריץ האָט פון דער שענק גרויסע פאַרדיענסן גיצויגן, און נישט דער ייד־שער פאַכטער און יידישער אַרענדאַר...

גינוי אַזוי צביעות־דיק, און צינש — באַוויזט מאַריאַ דאַמבראַווסקאַ — איז די איצטיקע טאַקטיק פון די פאַטריאָטישע פראָנן־דרעשער קיינן די יידן, איז דאָס שטשירן מיט די וועלפישע צין קיינן דער יידישער באַפעלקערונג, דאָס אויס־לאָזן אַלדאָס ביין אויפן ייד, דאָס אָנרייצן דעם פויער קיינן יידישן סטראָגאָן... אַ שיינער דאַקומענט אין דאַמבראַווסקאַס שרייבערישער טעטיגקייט וועט פאַרן בלייבן איר אַרטיקל וועגן די סטודענטן־אומרוען.

„די חרפה, וואָס חזרט זיך איבער יאָר איין יאָר־אויס" — דאָס איז דער נאָמען פון דאַמבראַווסקאַס דרייסטן אַרטיקל.

עס שרייט פון דאָנען אַריס טיפער ווייטאָג.

עס ברויזט פון דאָנען אויפריכטיקער צאָרן.

מאַריאַ דאַמבראַווסקאַ סטעמפּלט די העסלעכקייט פון סטודענטישן ווילקיר.

זי קערט זיך אָפּ פון די, וואָס זינקען אין דער זומפּ פון מאַראַלישער פוילינישן. — אַבער נאָך נישט מיט די דאָזיקע צוויי פרויען, מיט סעכפּאַלאַווסקאַ און דאַמ־בראַווסקאַ, פאַרענדיגט זיך דאָס בלאַט פון די, וואָס זענען פאַרבליבן איידל אין דער איצטיקער פוילישער ליטעראַטור. נאָך אַ ריי גיטשאַלטן דאַרפן גיצייכנט ווערן. מיר וועלן זיי ווידמען אין אונדזער קומענדיק אַרטיקל.

ס'זענען צו באַקומען פאַלגנדע ביכער און בראַשורן:

1)	אַנודת־ישראל — רבי יעקב האַזנהיים	—	פריי 0,50
2)	גאולה פון לשון — ד"ר ש. בירנבוים	—	„ 0,40
3)	ווערטער־ביכל „ „ „	—	„ 1,00
4)	שמונה פרקים אין יידיש — ראַנאַווי	—	„ 0,95
5)	די מאַמיס צוואה זאַמל־בוך — שרה שעניצער		„ 1,25
6)	גיזאַמלטע שריפטן „ „ „ „	—	„ 2,00
7)	קולכור־פראַגאַם — י. י. אַרלעאַן	—	„ 1,00
8)	ביאָגראַפיע פון ד"ר דייטשלענדער — יאַקאָבזאָן		„ 0,40
9)	בית־יעקב־בראַשור אין פוילישן — הרב לעווין		„ 0,40
10)	וואָס וויל „בנות" — א. מ. ראַנאַוי	—	„ 0,40
11)	ימים־טובים־בוך זאַמל־בוך — שרה שע.־יעער		„ 1,25
12)	מענטשן פונים דור (25 דערציילונגען און לידער) אַלימלך שטייער		„ 2,25
13)	די פאַרהוילענע קדושה — ד"ר מ. אַשער	—	„ 0,95
14)	פוילישע בראַשור (וועגן ב"י און בנות) — ה. זיידמאַן		„ 0,95
15)	די העלדין פון נעטאַ — ש. ראַטשטיין	—	„ 2,25
6)	גלייכס אויס אַ וועג (7 מאַמרים) — נתן בירנבוים		„ 1,25
17)	פּקי־אַבות אין יידיש — א"מ ראַנאַוי	—	„ 0,35
18)	0: ביכלעך קינדער־ביבליאָטעק — א. שינדלער		„ 0,25
19)	זאַמל־בוך פון פאַרשטעלונגען	—	„ 0,95
20)	דער פאַטאַלער טעות (קאַנטראַ קאַפּצרניקס) הרב ש"ד יאַסקי	—	„ 2,00

צו באַקומען אין אונדזער אַדמיניסטראַציע

ישראל עמיאט

ר' עקיבא איגר שרייבט אַ בריוו:

צו מיין ברודער הרבני מ הר"ר שמואל,
וועגן פּרינצע כוסט מיך פרעגן —
„אויס גרונדע פינדע איך ניכט
דאַצו מיך צו באַוועגן".

„וואָס זאָל דאָס דען תועלת זיין
לבני צו שידוכים?
ב"ה אין פרידלאַנד אויך
גייט מין אַרום מיר זוכן.

פון ווילנע און פון מינסק שוין אויך
שידוכים אָנגעשלאָגן —
נאַראָנים ווייסן נעבעך נישט,
אַז כ'טו גאָרנישט פאַרמאָגן..

נישט קיין תורה, נישט קיין געלט,
נישט קיין משעס טובים,
השם יתברכס אַ וועקסל אויסגישטעלט
און גיבליבן אַ בעל חוב אים.

כבוד? וואָס איז מישטיינס גיזאָגט
אַ פלאַטער־פלי, פאַרפליגן,
כ'זע נישט כ זאָל פאַר פויזנע באַלד
פאַר אַ רב זיך טויגן.

כאַטש נעם טו אָן אַש און זאַק —
בעט זיין גרויס רחמ:ות,
ווי קומט פאַר קיווען דעם פראַסטאַק
אַזש פויזנער כסא רבנות.

פאַר וועמען זאָל עס כבוד זיין
פאַר כיין איידים ר' משה סופר?
ער איז גאון עולם דאָך,
און איך נאַר עפּר ואפר

וואָס בין איך מיט מיין האַק אין פאַק
פון די ישבי קרנות!

— — — — — — — — — — — —

ווי קומט פאַר קיווען דעם פראַסטאַק
אַזש פויזנער גרו ס רבנות?...

באַמערקונג: דאָס ליד איז גיבויט אויף אַ בריוו, וואָס ר' עקיבא האָט גישריבן פון פרידלאַנד, אַ שטעט, וואו ער איז אָפּגיווען שטלעכע צוזאַנציק יאָר, צו זיין ברודער, ווען ער האָט אים רעקאָמאַנדירט פויזנער רבנות. דער בריוו איז פאַרשפּייט זיך אין אַרגינעל אַנדערש. דאָ איז נאָר איבערערגיגעבן דער גייסט פון ר' עקיבא איגר זיין גרויס שפּלות און ענוה. די שורות „אויס גרונדע פינדע איך מיך" זענען ר' עקיבא איגרס ווערטער אין יענעם בריוו. אויס גרונדע... פון גרונד גינומען פיל איך נישט איך זאָל גיין אין דער ריכטונג.

לידער

קינדהייט

עס ליגט אַלץ פאַרשאַטן אונטער שיכט פון די יאָרן,
איך בין צו דעם מאַן דאָך גיגליכן צאַינד,
וואָס האָט אינגם זאַמד דאָך אַ פערל פאַרלוירן,
און גראָבט אים און זוכט אים, ביז ער אים גיפינט...

שבת־מאָרטאָגן פון די קינדערישע יאָרן —
ווער קען דען אויסמאָלן אייער הייליקע פראַכט?
עס האָט לייזער דער וועקער גיוועקט שוין צו תהילים,
נאָר פינצטער איז גוט נאַך, און לאַנג נאָך די נאַכט.

נאָר ס'איז אויף שוין דער זיידע — זיין הערציקער נגון
פולט אָן דעם גאָרן, דאָס צימערל קליין,
עס לערנט דער זיידע, אַט ווערט ער אַנטשוויגן,
נאָך דינער דער ניגון צוגייט ווי אַ גיוויין.

און איך בין אַ קינד נאָך, זעקס קינדערישע יאָרן,
מיט אַ זיסלעכער בענקשאַפט דאָס הערצעלע פול,
ליג וואָך אין בעטל, און זאָג איין די טעגער,
וואָס צוגייען אַזוי ציטערנדיק־נאָגנדיק שטיל.

עס ליגט אַלץ פאַרשאַטן אונטער שיכט פון די יאָרן,
איך בין צו דעם מאַן דאָך גיגליכן צאַינד,
וואָס האָט אינגם זאַמד דאָך אַ פערל פאַרלוירן,
און גראָבט אים און זוכט אים, ביז ער אים גיפינט...

שבת־מאָרטאָגן פון די קינדערישע יאָרן —
ווער קען דען אויסמאָלן אייער הייליקע פראַכט?
עס האָט לייזער דער וועקער גיוועקט שוין צו תהילים,
נאָר פינצטער איז גוט נאַך, און לאַנג נאָך די נאַכט.

נאָר ס'איז אויף שוין דער זיידע — זיין הערציקער נגון
פולט אָן דעם גאָרן, דאָס צימערל קליין,
עס לערנט דער זיידע, אַט ווערט ער אַנטשוויגן,
נאָך דינער דער ניגון צוגייט ווי אַ גיוויין.

אין איך בין אַ קינד נאָך, זעקס קינדערישע יאָרן,
מיט אַ זיסלעכער בענקשאַפט דאָס הערצעלע פול,
ליג וואָך אין בעטל, און זאָג איין די טעגער,
וואָס צוגייען אַזוי ציטערנדיק־נאָגנדיק שטיל.

דער פונק

א. י. ליפּמאַנאָוויטש

אַמאָל איז אברהם אבינו גיגאַנגען אין טיפן וואַלד אַריין, האָט ער גיזעען אַנ'אַלטן צוואוואַקסינים בוים. בויגט ער זיך צו צום שורש און פרעגט: שורש, שורש!

פאַרוואָס ביסטו אַזוי טרויעריק?

ענטפערט אים דער שורש: פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין טרויעריק. אמת, שטאַרק איז מיין שטאַם, אָבער הונדערטער זענען זיינע צוויגן און טויזנטער זייערע בלעטער. צי וועלן נישט אַמאָל די צווייגן און בלעטער פאַרלירן די יניקה פון זייער שורש, וועלן פאַרדאָרט ווערן און אַוועקפאַלן?

און אברהם אבינו האָט אַ זיפץ גיטון: צי בין איך נישט דער שורש?

אַמאָל איז אברהם אבינו גיגאַנגען אין טיפן וואַלד אַריין. דער ווינטער איז גיווען אַ שווערער און דער שניי איז נאָך איבעראַל גילעגן. אויף אַ צווייג האָט ער באַמערקט אַנ'איינזאַמע שוואַלב. פרעגט ער די שוואַלב: שוועלב לע, שוועלבעלע! פאַרוואָס ביסטו אַזוי טרויעריק? ענטפערט אים די שוואַלב: פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין טרויעריק? גיפליגן בין איך איבער דער מדינה, כ'האָב גיוואַלט זומער מאַכן און וואוהין כ'בין גיקומען האָב איך גיטראָפן קאַלט, ווינטן און שניי־שטורים, האָב שטיל איז אין דרויסן, ווי ס'וואָלט ערשט זיין אָטים פאַרהאַלטן דער ליפּנדיקער ברומינדיקער ווינט, אפילו אין קיכל זיין ניגונדל סיקיט, דאָס טשייניקל שטילינקע אויך נישט צאַינד.

ווי אַלץ דיין לערנען אַ זיידע פאַרנומען, און צוגאַנגי: פון תענג ווי מיין קינדעריש הארץ, אפילו דאָס הענדעלע שווייגט נאָך אין בוידעם, כאַטש ס'האָט דער פאַרטאָג גישניטן שוין דאָס נאַכטיקע שוואַרץ

פאַר אַט אַ די הייליקע ריינע מינוטן, כ'וואָלט דאָס גוט: כון מיין לעבן גיגעבן אַוועק, ווי שווער איז אין לעבן זיי נאָך צו גיפונען, אין רוישיקן לעבן ווי אַ ים אָן אַ ברעג!

אין וואַכיקן לעבן אין הענדל און וואַנדל, זכרונות איר הייליקע בלייבט נאָך אַצינד, אין מאַכט מיר דאָס הארץ דאָס גיפרוואוטע פון ווייטיק צוריק נאָך דאָס גליקלעכע שטילינקע קינד!

אַמאָל איז אברהם אבינו גיגאַנגען אין טיפן וואַלד אַריין, האָט ער גיזעען אַנ'אַלטן צוואוואַקסינים בוים. בויגט ער זיך צו צום שורש און פרעגט: שורש, שורש!

פאַרוואָס ביסטו אַזוי טרויעריק?

ענטפערט אים דער שורש: פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין טרויעריק. אמת, שטאַרק איז מיין שטאַם, אָבער הונדערטער זענען זיינע צוויגן און טויזנטער זייערע בלעטער. צי וועלן נישט אַמאָל די צווייגן און בלעטער פאַרלירן די יניקה פון זייער שורש, וועלן פאַרדאָרט ווערן און אַוועקפאַלן?

און אברהם אבינו האָט אַ זיפץ גיטון: צי בין איך נישט דער שורש?

אַמאָל איז אברהם אבינו גיגאַנגען אין טיפן וואַלד אַריין. דער ווינטער איז גיווען אַ שווערער און דער שניי איז נאָך איבעראַל גילעגן. אויף אַ צווייג האָט ער באַמערקט אַנ'איינזאַמע שוואַלב. פרעגט ער די שוואַלב: שוועלב לע, שוועלבעלע! פאַרוואָס ביסטו אַזוי טרויעריק? ענטפערט אים די שוואַלב: פאַרוואָס זאָל איך נישט זיין טרויעריק? גיפליגן בין איך איבער דער מדינה, כ'האָב גיוואַלט זומער מאַכן און וואוהין כ'בין גיקומען האָב איך גיטראָפן קאַלט, ווינטן און שניי־שטורים, האָב ערשט גיזעען, אַז איין שוואַלב קען קיין זומער נישט מאַכן!

און אברהם אבינו האָט אַ זיפץ גיטון: צי בין איך נישט די שוואַלב?

אַמאָל איז אברהם אבינו גיגאַנגען אין דאַרף אַריין, איז ער צוגיקומען צו אַ קושניע. דאָס פייער האָט גיברענט אין אויוון אין דער קאוואָל האָט שווער גישלאָגן מיטן האַמער אויפן אייזן און פון אַלע זייטן זענען גיפלאָגן פונקן. פרעגט ער די פונקן: פונקן, פונקן! וואָס זענט איר אַזוי פריילעך? ענטפערן אים די פונקן: פאַרוואָס זאָלן מיר נישט זיין פריילעך? וואָס מער מע ברענט און וואָס מער מע שלאָגט, ווערן מיר אַלץ מער און מער. איינער פון אונדז פונקן קען פאַרברענען וועלטן און פאַרלייכטן וועלטן!

און אברהם אבינו האָט אַ שמייכל גיטון: כ'בין נישט דער שורש, כ'בין נישט די שוואַלב, כ'בין דער פונק!

ל. שיף

אויף אַ וועלט אויסשטעלונג פון ליכט...

אויף דער גרויסער אינטערנאַציאָנאַלער וועלט-אויסשטעלונג וואָ יעדיס לאַנד האט דעמאָנסטרירט איר פּראָדוקציע, מאַכט, קראַפט און קולטור, האָבן זיך צווישן אַנדערע גיפונען אויך ספּעציעלע ליכט-פּאַווילאָנען, וואו יעדיס פאָלק און מלוכה האט דעמאָנסטרירט פאַר דער וועלט איר ליכט-פּראָדוקציע, ליכט-קראַפט און ליכט-עקספּאַרט.

כ'האָב זיי אַלע באַקוקט.

אַריינגיקומען אין דעם דייטשן ליכט-פּאַווילאָן, ריזיקע עלעקטרישע לאַמפּן פון מעכטיקער קראַפט האָבן העל-בלעכנדיקע, באַלויכטן דעם גרויסן זאַל. אַמגיהויער גרויסע רעפלעקטאָרן האָבן גיוואָרפן בונטן ליכט אין יעדן ווינקעלע, אַז מ'האָט גיקענט אַ שפּילקע-קעפּל אָן איבעריקע אָנשטרענגונג גיפונען. גרויסע ברונע ליכט, זענען גיווען גידאַכט צושטעלט איבערן זאַל. פיל שענע מיט ביכער וועגן דער נייעסטער דייטשער ראַסן וויסנשאַפט און ראַסן-טעאָריע, האָבן פאַרפולט די ווענט אַרום, פון סופיס ביז אַראָפּ צו דער פאַדלאַנע. פון אַלע זייטן האָט שריי-ענדיק אַראָפּגיקוקט צו דיר דאָ, ווערק פונים פירער „מיין קאַמף", צוזאַמען מיט זיין ביוסט און בילד וועלכע האָסט באַגעגנט אויף יעדן פּוסטריש וואָס דו האָסט נאָר גישטעלט.

דאָס אַלץ צוזאַמען בילדיס דאָס ניי-אויפגישיינטע ליכט, פונים נייעם דייטשלאַנד.

זאָס איבעריקע בילד איז נאָך גיוואָרן דערגענצט מיט גרויסע מעכטיקע פיי-ער-צונגען וואָס האָבן זיך גירעסן פון אומצעליקע אויטאָ-דאַמפּפּס, וועלכע האָבן פאַרצערט אין זיך אַ גאַנצע ריי ביכער און ווערק פון די באַדייטנסטע דייטשע שריפטשטעלער און דענקער, צוזאַמען מיט קאָנצענטראַציע-לאַגערן וואו פיל וויכ-טיקע דייטשע גילערנטע און וויסנשאַפטס-לייט זענען פאַרפייניקט גיוואָרן צום טויט. אדער אַזעלכע יסורים וואָס זענען נאָך ערגער ווי דער טויט.

אויף מיין פראַגע: „ווי קומט אַ פאַשיסט צו גוט שבת". ד. ה. ווי קומען אריין אַזעלכע דיסאָנאַנס-בילדער, אין דעם אַזוי רייף-אויפגישטאַנטן ליכט-פּאַווילאָן?

האָט מיר דער ספּעציעלער אינפאָרמאַטאָר אינגאַנצן האָק-קריין גיגעבן צו פאַרשטיין, אַז עס האָט אַ גאַנץ גרויסער שייכות צווישן זיך. איינס דערגענצט און פאַרפאָלקאָמט דאָס צווייטע, ווייל די אויטאָ-דאַ-פּע'ס און קאָנצענטראַציע-לאַגערן דערפילן אַ וויכטיקע פונקציע אין דער ליכט-פּראָדוקציע, פאַרגרעסערונג פון ליכט-קראַפט און ליכט-עקספּאָרט. זיי זענען נעמלעך באַשטימט פאַר די „מורדי-אור", די סאַבאָטירער און שעדיקער פון דער נייעסטער, דייטשער ליכט-פּראָדוקציע און ליכט-עקספּאָרט.

אַלס אויסלענדער האָט מיר העפלעך פאַרגלייכט, וועלכע טראַנזאַקציע אויף זייער ליכט-אויסאַרבייטונג, צו מאַכן.

כ'האָב אים אָן וואָקלינישן, תיכף אויפן אָרט אָפּגיזאָגט.

*

אינים איטאַליענישן פּאַוויליאָן.

עס חזר'ט זיך איבער, מיט קליינע ענדערונגען, כמעט דאָס זעלבע בילד ווי אינים דייטשן. נעבן די ריזיקע עלעקטרישע לאַמפּן און ליכט-רעפלעקטאָרן, פאַרפולן דעם אויסשטעלונגס-זאַל אַנ-אומגיהייערע צאָל שוואַרצע וואַקסינע ליכט, מוסאָליני'ס בילד קוקט צו דיר אַראָפּ, פון אַלע זייטן און ווינקעלע. ביכער אַנג-שטאָפּטע מיט פאַשיסטישע תורות, פאַרפולן די ביכער-שענק און אויך דאָ פעלט נישט דאָס בילד פון תפיסות און קאָנצענטראַציע-לאַגערן, שטראָף-עקספּעדיציעס, אימפּעריאַל-מלחמות שטרענגע פּ-עסע-צענזורן מיט שמיץ-אינקוויזיציעס.

ווי קומט דאָס אַהער? — פרעג איך דעם שוואַרץ-העמדליקן אינפאָרמאַטאָר. עס קומט גאַנץ גוט אַ הער — באַקום איך פון אים אַנ-ענטפער — דאָס אַלץ זענען באַשטימט פאַר די ליכט-שעדיקער און ליכט-אויסלעשער וועלכע ווילן זיך שפּיגלען אין אונדזער ליכט, די אַלע מוזן לטובת אונדזער איינציק-אמתער וועלט-באַלייכטונג, פון וועג אַראָפּגירוימט ווערן.

איך זיין אָנבאַט צו קויפן ביי זיי אַ טראַנספּאָרט שוואַרצע ליכט, האָב איך נאַטירלעך גיענטפערט מיט אַ אָפּזאָג.

*

פון דאָרט צום סאָוועטישן פּאַוויליאָן.

רחבותדיק אויסגישטאָטעט, העל באַלויכטן, ריזיקע עלעקטרישע מאָטאָר טרייבן ליכט-קראַפט, אין אומצענדליקע לאַמפּן און שטראַנדאָלן. אומיטום וואו די וואַרפסט דיין בליק באַגעגנסט זיך מיט די קליינע, גרינע אייגעלעך וואָס קוקן צו דיר אַראָפּ פונים דיקשטאַרק בילד. רויסע ליכט זענען צוגאָרדנט אויבערן גאַנצן ריזיק-גרויסן זאַל. ווי אין די פרערדיקע 2 פּאַוויליאָנן זענען אויך דאָ די ווענט פאַרשטעלט מיט ביכער-שענק, וואָס באַהאַלטן אין זיך ביכער און ווערק, בראַשורן און פּראָספּעקטן-מאַטעריאַלן, אַבער שוין פונים קאָמוניסטישן אינהאַלט.

אין אַ ווינקל פונים זאַל שטייט אַ רויט באַשמירט „ווענטל". איבער איר די זעלבע אויפשריפט ווי איבער דאָנטיס גיהנם: „מענטש, לאָז איבער אַלע דיינע אַלוועס פון דרויסן, איידער דאָ קומסט צו אַ הער".

וואָס איז דאָס? — פרעג איך מיט שרעק דעם ג. פ. אר-אַנענט וואָס פאַ-טרוילירט דאָס ווענטל.

דאָס איז באַשטימט פאַר די ליכט-ווידערשפּעניקע, קומט אַ קורצער ענטפער.

וויפיל טרעפט שוין אָן ביז היינט זייער צאָל? — פרואוו איך אים פרעגן.

— יעדנפאַלס, מער וויפיל האָר איר האָט אויף אייער קאָפּ.

— און די אויסוכטן אויף ווייטער?

אַלע זענען מיר קאַנדידאַטן צו אַט דעם ווענטל — האָט ער דיסקרעט-טרויעריק מיר גיענטפערט.

כ'האָב מיך מיט שנעלע טריט גילאָזט צו דער טיר און ווען מ'האָט מיר נאָך באַוויזן שוין זייענדיק ביי דער טיר, פאַרצושלאָגן אַ טראַנספּאָרט רויטע ליכט צו קויפן, האָב איך צומאָל מורא גיהאַט, רעכט אויסצוהערן וואָס מע רעט צו מיר, נאָר שאַקלינדיק מיט קאָפּ אויף ניין, האָב איך גישווינד פאַרלאָזט דעם זאַל.

*

אַ ייף די ליכט-פּאַווילאָן פון אַנדערע דעמאָקראַטישע פעלקער און מלוכות, האָב איך באַזוכט און זאַרגפעלטיק באַטראַכט. מע קען נישט זאָגן — אַזאַ שפע פון ליכט-קראַפט וועלכע זיי האָבן מיט זיך פאַרגישעלט, קען ווירקלעך אַזש די אויגן פאַרבלענדן... זייערע אויסשטעלונגען פון וויסנשאַפטלעכע ביכער און ווערק און אַלערליי מאַדערנע דערגרייכונגען אויפן גיביט פון דער טעכניק, קולטור און ציוויליזאַציע, וועלכע זיי האָבן אַלץ אין זייערע ליכט-פּאַווילאָנען אַריינגיפּאַקט — איבערגאַשט. אָבער ווערנדיק באַרוישט פון דער מעכטיקער ליכט שפע, וואָס האָט מיר אָנגיהויבן אַזש אין די אויגן שטעכן — האָב איך מיר אָנגיזוכט אַ שטיל זייטיק ווינקל און צוהאַלטנדיק די אויגן גיפּראָוווט דורך די פינגער שפּאַרים, פון דאָרט צו אַסטראָווירן אַט די גרויסע ליכט-וועלט-אויסשטעלונגען. ביסלעכווייז האָט זיך דאָס בילד פאַר מיר גיענדערט, מיין קאָנצענטרירטער בליק האָט אַנ-דעקט, אַנ-אומצעליקע מאַסע „שוואַרצע פלעקן" אין דעם גרויסן פון ליכט.

כ'האָב נעמלעך דערזען, אַז פיל פון די לאָמטערן-צינדער, פראַזשעקטאָרן-וואַרפער און מאָטאָרן-טרייבער, זענען אַליין ביז איבער די אויגן — פאַרשוואַרצט און איינגירוסט. טונקעלע מוחות און פינצטערע נשמות — קוקן זיי אַראָפּ מיט אומ-היימלעכע, פינצטערע בליקן צו אונדז אויפן גרויסן זאַל. צו מיינע אויערן זענען דערגאַנגען אַקאָרדן פון זייערע ביבעוהדיקע, נישט-אויפריכטיקע זיסע רייד, וועלכע זענען אין זייער עצם — שוואַרץ און ברודיק, נאָר ווערן גיוואַשן אין די מאָדערנסטע, כעמישע „קונסט-וועשעריי". דורך די פינגער שפּאַרים האָט מיין בליק פאַרפאַלגט אין דעם גרויסן ים פון ליכט, אַ מענגע שוואַרצע שפּרינקלעך און פלעקן פון נגיעות, פגיות, הינטער-מוונות, חניפה, גניבת דעת, שווינדל און ראַפּינירטע אכזריות אַז די אויגן האָבן מיר אָנגיהויבן אויסצייַ צו שטעכן די שווינדלן, דאָסמאָל שוין פון דער צו גרויסער צאָל פלעקן אויף דער אויסערלעך, אַזוי העלער ליכט. מיט אַ שווער גימיט האָב איך מיך איפגיהויבן פונים ארט און פאַרלאָזט, די אויסשטעלונגס-זאַלן.

אויף דעם אָנבאַט צו ווערן אַ שטענדיקער אָפּנעמער פון זייערע ליכט-פּראָדוקציעס האָב איך גיענטפערט מיט אַנ-אָפּזאָג.

*

אויך אַ יידישן פּאַוויליאָן, האָט די אַלוועלטליכע ליכט-אויסשטעלונג פאַרמאָגט, אין אַ זייטיק צימערל צווישן די אַזיאַטיק בלאָקן-גיביידיס, האָט ער זיך גיפונען. איך בין דאָרט אַהין אַריינגיגאַנגען. שענק מיט ספרים האָבן אָנגיפולט די שטוב. ביי דער דרויסנדיקער טיר, אַרויס צו דיר פּאַוויליאָנען פון די מעכטיקסטע פעלקער און מלוכות, גישטאַנען 8 אַ רעריקע מנורה און אַ ליכטל פון אַ בוימאייל. קנייטל, האָט פון איר באַשיידן אַרויסגילייכט און ווי צו פאַרענטפערן דעם קאָנ-טראַסט, צווישן דעם באַשיידן בוימאייל-ליכטל און דער אַרומיקער בלענדנדיקע

ליכטיקייט פון די מעכטיקסטע פעלקער, די אַלי הארץ, האָט די מנורה גיטראָגן אויף זיך די אויפשריפט „מי כמוכה באלים השם"! (ווער נאָך פון די אַלע מעכטיקע, איז גלייך צו דיר — ג-ט!). אַנ-אַלטער ייד, מיט אַ לאַנגער פּאַטריאַרכאַל-ווייסער מתתיהו חשמונאי-באָרד, איז גישטאַנען און האָט סדר גיצונדן און גיצונדן די ליכטלעך. דערזענדיק מיך האָט ער מיר אָנגיבעטן, ביי אים זיינע ליכטלעך צו נעמען.

מיט ליבשאַפט און פיעטעט, האָב איך זיי פון אים צוגינומען און אויך אויף מיין דרויסן-טיר זיי אָנגיצונדן. זאָלן זיי פאַרלייכטן אַ וועלט און אַ פינצטערער שבת-נאַכט...

* * *

איבער די רייד-לוקסואַווע פאַלאַצן אין דער וועלט-רעזידענץ, שפּרייזן אַרום

אַלימלך שטייער — דאָס בילד פון זיין זיידן... (אַ גישיכטע פון היינטיקן טאָג)

א.

דער אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי האָט נערוועז גירייכערט אין פאַפּיראָס נאָכן צווייטן.

אין זיין קאַבינעט האָט גיהערשט אַ נאַכטיקע טונקלייט. די גאַרדינען זענען גיווען אַראָפּגירוילט. אויף די גרוילעך-טאַפּעטירטע ווענט זענען שאָטנס גי-קראָכן. בלויז אויפן שרייבטיש האָט גיברענט אַ טיש אַמפּ פאַרשטעלט מיט אַ רויטלעכן אָבאַזשור.

אויפן טיש איז גילעגן אַנ-אָפן בוך — „קרימינאַל-פּסיכאָלאָגיע".

אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי איז גיווען באַרימט אין די יוריסטישע קרייזן אַלס מומחה פאַר קרימינעלע פּסיכאָלאָגיע. וואו ס איז ערגעץ גיווען אַ פּרוויקלטער מאָרד-סאַל — אַדוואָקאַט מירעצקין איז תמיד גילונגען צו באַווייזן פאַר די ריכטער די פּסיכאָלאָגישע סבות. דעם טונקלען הינטער-גרונט, וואָס האָבן דערצו גישטויסן — אַז דאָס פאַרברעך האָט דעמאָלט באַקומען אַנ-אַנדערן קאָליר. די מילדערנדיקע אומשטענדן זענען אַריינפּגישווימען ווי ביימאייל אויפן וואַסער.

אָבער דאָסמאָל איז דער פאַל גיווען אַביסל שווערלעך. מאָרגן האָט שוין גידאַרפט פאַרקומען דער פּראָצעס. אַדוואָקאַט מירעצקי האָט זיך גיהאַלטן אין צוגרייטן די רעדע. פיין-גיטאַקטע זאַצן, טיפע פּסיכאָלאָגישע באַטראַכטונג, האָבן זיך גי-שלענגלט — אין מיטמאָל האָט זיך אַלץ איבערגיריסן.

ער האָט אַוועקגיוואָרפן נאָך אַ פּאַפּיראָס און אַ זופּ גיטון פון קאָלטן גלאָז טיי.

יאָ, קודם-כל — די טרוקינע פּאַקטן. אַ יונגער שגץ איז אַרויס אין אָוונט אויף דער גאַס, און אַזוי מיר-נישט דיר-נישט דערשטאָכן אויפס טויט צוויי יידן — און עטלעכע פאַרוואונדעט. ער האָט זיך פריער גיהאַט אָנגיליינען מיט אַנטיסעמי-טישע בראשורן און אָנגיהערט מיט אַנטיסעמיטישע רעדעס. המ... קלאָר.

ער האָט שנעל פאַרמאַכט דאָס בוך אויפן טיש, און זיך אויפגישטעלט.

ער האָט אַראָפּגינומען די ברייטע שוואַרצע טאַטע, וואָס איז גיהאַנגען אויפן בענקל און זיך אָנגיטון. ער האָט אָפּגיהוסט און גירעט צום רויטן אַבאַזשור אויפן טיש. — הויך גערעכט. איר מוזט נעמען אין באַטראַכט די פּסיכאָלאָגישע מאַטיוון. קיין וואָס זאָך קומט נישט פון זיך אַליין אָן אַזוי אַנגינומענגאַנג... וואָס האָט באַוואוינט, אַט דעם פּראַסטן אַלפאַטער-גיזעלן אין אַ גיוויינטלעכן אָוונט צו באַגיין אַ טאַפּעט-מאָרד? די יידן, מיינע הערן, צי האָט איר זיך שוין אַמאָל פאַרטראַכט איבער די דאָזיקע דערשיינונג? צווישן אונדז וואוינט אַ פרעמדער שטאַם, פרעמד מיט זיין בלוט, מיט זיין גאַנץ לעבן, און דאָס פרעמדקייט גנבט זיך ווי עפּיס אַ גי-היימער כוח אין אונדזער גאַנץ לעבן. מאָלט אייך אויס, מיין קליענט גייט אין גאַס, דאָס לעבן אַרום רויש און ברוזיגן, אין אונטערבאַוואוסטזיין, אין ער באַהאַפטן מיט דורות וואָס האָבן גיוואָנדערט פון ווילדע מדבריות. אַ ביסל פריער האָט ער גיסורנקען בראַנפן, און נאָך אַ ביסל פריער האָט ער גיהערט אַ רעדע ווי יידן זענען שעדלעך, און מיטמאָל — טויט אויף אַ ייד, צוויי, עפּיס אַ פרעמדע וועלט מיט צושויבערטע בערד, אין קאַפּאָטיס. דאָס אַנדערשדיקע, דאָס פרעמדע רייצט, מאַכט זיידן דאָס בלוט אין אַלע אַבערים, צי קאָן מין גלייך, גילטיק קוקן אויף אַ ייד, אַ פרעמדע וועלט, וואָס דריינגט אַריין אין איר — און ווערן אויפגירעגט? נישט אָנגעבנדיק זיך קיין חשבון כאַפּט דער יונגער שלאָסער גיזעלן אַרויס דאָס מעסער... פרעגט אים, וועט ער אייך נישט וויסן צו דערקלערן די סיבה. מיינע הערן, דאָס קען טרעפן יעדן פון אונדז, אייך, מיך... פּסיכאָלאָ-גישע אַפּעקסאַציע... ס'איז דאָך פּסיכאָלאָגיש באַגרינדיס, מיינע הערן, די שטים פון בלוט...

און פּלוצים אָן אַ פאָרוואָס איז אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי שטיל גיוואָרן. די צונג האָט זיך אים אָנגיהויבן פלאַנטערן, פאַר די אויגן האָט גינומען שווינדלין.

אין צווייטן צימער האָט דער זון, דער אַקאַדעמיקער, זיך גיחזרט די לעקציע,

דאָס קול, דאָס קול... עפּיס האָט זיין אים דער לאָפּ פאַרדרייט.

ער האָט אַ כאַפּ גיטון דאָס קאַלטע גלאָז טיי, האָט עס זיך פאַרויסגיגליטשט פון זיין האַנט און טאַראַמפּ דאָס בוך „די קרימינעלע פּסיכאָלאָגיע".

דערנאָך האָט אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי נאָך מער אַראָפּגיריידיט דאָס ליכט, פאַמעלעך צוגיגאַנגען צו דער שאָנק, אויפגישלאָסן, לאַנג עפּיס גינריבלט אונטער די פעק דאָקומענטן און אַר. יסגינומען אַנ-אַלטע אָפּגיבליאָקיוועטע פּאַטאַראַפּיע.

ער האָט גוט צוגישלאָסן די טיר הינטער זיך און זיך איינגיקוקט.

אויף דער פאַטאַראַפּיע איז גיווען דאָס בילד פון אַנ-אַלטן ייד מיט אַ לאַנגער גרויסער באָרד מיט אַ גיקנייטשטן שטערן.

אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי האָט לאַנג גיקוקט.

— וואונדערלעך — האָט ער גיזאָגט — ווי מיין זון איז ענלעך צו זיין זיידן. ער האָט זיך נערוועאיש גידרייט הין און צוריק, הינטן-צוריק. ער האָט גירעט צום רויטן אַבאַזשור.

— מיינע הערן, די שטים פון בלוט...

פּלוצים האָט ער גיפילט אַ קאָפּ-שווינדל און זיך אַ וואָרף-גיטון אויף דער סאָפע.

ב.

ס'איז גיווען אַ פראַסטיקער ווינטער-טאָג. אין דער לופטן האָבן זיך גיפלאַנטערט שניי-פליטערלעך, גימאַכט קאַושאַליקס און צוגאַנגען.

דער יונגער מירעצקי, אַ זון פון אַדוואָקאַט יוליוש מירעצקי, איז ווי קינמאָל גאָרנישט גיקומען אַן אונווערזיטעטס-גיביידע, מ'ט אַ פּאַק ביכער אונטערן אָרעם.

אין האַל האָט ער אָנגיטראָפן אַ גידרוקטע מעלדונג, אונטערגיחתמט דורכן רעקטאָר, אַז מהיום והלאה ווערן אין אונווערזיטעטס אייגנפירט צווייערליי בענק — אַ זונדערע פאַר קריסטן און אַ זונדערע פאַר יידן.

דער יונגער מירעצקי האָט זיך נישט אומגיקוקט. ער איז גיווען אַ „ביכער-וואורכי". ווי די חברים האָבן אים גירופן — און נישט ליב גיהאַט קיין טומל-ווינישן. ער איז אַרייַנגיגאַנגען אין לערן-זאַל און צוגיגאַנגען צו זיין שטענדיק אָרט.

אַבער פּלוצים איז נעבן אים אַ יסגיוואָקן דער הויכער סטודענט גאַנטשאַרעק מיט די וואַנסעלעך, און אַ סך שראַנגאַס אויפן פּנים. ער איז גיווען באַקאַנט אין די אַקאַדעמיקער. ריין אַלס „גראָבער קאָפּ" שכ'ר און זאַוואַציאַק וואָס האָט זיך רק ליב גיהאַט אַרומצושלאָגן.

— ייד, טראָג זיך אָפּ פון דאַנען, דאָ איז בלויז סאַר אונדזעריקע, גיי צו דיינע יידישע ברידערלעך.

דער יונגער מירעצקי איז קודם רויט גיוואָרן אויפן גאַנצן פּנים, דערנאָך האָט אַ ליפּ ביי אים אַנגיהויבן קאַנוואַלסיוו צו ציטערן.

— גיט נאָר אַ קוק, ער זעט איצט אויס ווי זיין זיידע דער רב... כאַ... כאַ... האָט ער זיך אומגיקוקט. אין דער צווייטער רייע, נעבן אים, איז גיזעסן רישאַ, די טאָכטער פון פּראָטוראַטאָר זשעלינסקי. זי האָט גיהאַט דעם קאָפּ אַוועקגידרייט

אין אַ זייט, זי האָט נישט גיקוקט אויף אים, אַבער אים האָט זיך גידאַכט, אַז זי לאַכט מיט אים כאַר. יאָ, בפירוש זי לאַכט.

אין אים האָט זיך אַלץ אָנגיצו דן.

— דו כאַם!... שוים איז אים אַרויפגיקומין אויף דיליפּן. אַבער איידער ער האָט זיך אַ מבגיקוקט, האָט אים גאַנטשטאַרעק אַנגיכאַפּט ביים האַלדז, פון אונטן זענין צוגיפאַלן נאָך אַנדערע סטודענטן, באַקאַנטע פנימער, אַבער איצט זענען זיי גיווען אַזוי פרעמד, אַז י שרעקלעך פרעמד, און די אויגן האָבן גישפּריצט מיט אַזויפיל האַס.

— ייד, פאַרשאַלטינער ייד... כאַ... כאַ... ראַבין... שטריימל... קיין פאַלעסטינע.. אין די אויערן האָט עפּיס גיקלונגין, ווי טויזנטער גלעקער פון אַלע קיריכיס וואָלטן זיך גיוועזן צוואויגט. ער איז נישט גיגאַנגען נאָר גישטופּט גיוואָרן פון הונדערטער הענט, אים האָט אויסגיזען, ווי ער שוועבט אין חלל מיט פאַר־מאַכטע אויגן.

אין דורכגיין האָט ער בלוין גיזעען אַ גרופּע יידישע סטודענטן, ווי זיי שטיינען ביי דער וואַנט קאַלטע און רואיקע מיט עקשותדיקע פנימער.

ג.

ווען דער יונגער סטודענט מירעצקי האָט זיי גיזעען שטיין פאַר דער טיר פון זיין פאַטערס קאַבינעט האָט אים דאָס האַרץ שטאַרק גיקלאַפּט.

דאָ האָט אים אָנגיכאַפּט אַ שטאַרקער כעס—אין דאָ עפּיס אַ מאַדנע רחמנות-גיפיל— און טיילמאָל האָבן זיך די ביידע דאַזיקע גיפילן אויסגימישט און גיטאַנצט אַ ווילדן קאַראַהאַד איניווייניק.

— ער, טאַדעק מירעצקי — אַ ייד, אַ ייד... פאַרוואָס האָט מיט אים דער פאָטער קיינמאָל נישט גירעט וועגן דעם? אַלע פירער פון אַנטיסעמיטישן לאַגער פאַר־קערן דאָך ביי זיי סיי-ווי אפט.. זיין פאָטער פאַרטיידיקט אַנטי־יידישע אַרויס־טריטן אין גיריכט..

—ייד, פאַרשאַלטינער ייד... ראַבין... — האָט אים פּלוצים גיקלונגין אין די אויערן. אין אים האָט זיך עפּיס אָפּגיריסן.

ער האָט האַסטיק אָנגיהויבן קלאַפּן אין טיר.

ס'איז אָנגיקומין דער דינער.

— דער הער אַדוואָקאַט האָט אַ גאַנצע נאַכט פאַרבראַכט אין קאַבינעט... נישט גילייגט זיך שלאָפן... נישט גיהייסן זיך שטערן...

טאַדעק מירעצקי איז אַ ווילע גיבליבן שטיין, דערנאָך האָט ער מיט אַ פאַרביסן פנים אַ פראָ־אויף גיטון די טיר און איז גיבליבן דערשראָקן שטיין.

זיין פאָטער, דער אַלטער אַדוואָקאַט מירעצקי איז גיזעסן אויף דער קאַנאַפּע, מיט אַראָפּגיהאַנגענים קאָפּ גישטיצט אויף די הענט.

אין דער זייט אויף דער פאַדלאַגע האָט זיך עפּיס גיוואָלגערט אַ בילד.

ביי דעם יונגין מירעצקי האָבן די שלעפּן אָנגיהויבן קלאַפּן ווי מיט האַמערס.

אין די אויערן האָבן זיך צוקליגנין ווילדע גילעכטערס...

— כאַ... כאַ... כאַ... ווי זיין זיידע דער ראַבין, זעט ער אויס.

אַדוואָקאַט מירעצקי האָט זיך אַ ריס־אויף גיטון, אַ קער גיטון אַנטקייגן זיין זון און מיט זיין גאַנצן הויכן גיזונטן קערפּער פאַרשטעלט די פאַטאָגראַפיע, וואָס האָט זיך גיוואָלגערט אויף דער ערד.

זיין פנים איז גיווען בלייך—אַבער רואיק.

— וואָס ביסטו עפּיס אַזוי פרי צוריקגיקומין פון אויניווערזיטעט?...

דער יונגער סטודענט האָט גיקוקט מיט טראַעיקע, חוצפהדיקע בליקן דעם פאָטער אין פנים אַריין. ס'איז פון אים אַוועק סיי דער כעס און סיי דאָס רחמנות.

ס'איז בלויז גיבליבן עפּיס אַזאַ מין טראַעיקער סאַדיזם, ווי בשעת ער איז גיווען אַ קינד און לייב גיהאַט אַרויפצוטרעטן זייער הינט אויפן ווייַנדל...

— מ'האָט מיך אַרויסגיוואָרפן... מ'האָט מיך גישיקט צו די יידן, צו די יידישע בענק...

אין זיינע ווערטער איז גיווען עפּיס אַ פאַרביטערקייט, כמעט אַ פרייד.

ער האָט גיקוקט אויפן פאָטערס איבערגישראַקינעס פנים — און גיפילט ווי דער טראַן, די סאַדיסטישע נקמה אין זיין האַרץ וואַקסט.

— טאַטע... ווער איז דאָס?...

ער האָט גיהאַלטן אין: ער האָבן דאָס בילד, וואו ס'איז גיווען אַ פאַטאָגראַפיע פון אַן אַלטן ייד מיט אַ לאַנגער גראָער בערד מיט אַ ניקנייטשן שטערן.

פּלוצים איז דער אַלטער אַדוואָקאַט אויפגישפּרינגין פון אָרט, און אַ ריס־גישון דאָס בילד פונים זונס האָנט.

— וואָס דאָס איז? דאָס איז דיין זיידע, דאָס ביסטו אַליין...

דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגיזעצט.

ד.

— המ.. יאָ. כ'האָב פאַר דיר באַהאַלטן יאָרן דאָס בילד פון דיין זיידן. כ'האָב עס נישט גיקאָנט פאַרניכטן, עפּיס האָט מיך נישט גילאָזט, אָבער כ'האָב עס באַהאַלטן אין טיפסטן באַהאַלטנינס אין שאַנק, אַזוי אַז דו זאָלסט קיינמאָל נישט קענין דערגרייכן דערצו!... אין איצטער—אַז איז עס פאַר דיר.

— ניין, נישט איך האָב עס דיר גיוויזן, — דאָס פנים פון דיין זיידן — זיי האָבן עס מיר גיוויזן, זיי האָבן דיך מיט גיוואַלט גישיקט אויף די יידישע בענק, פאַרפאַלן, איצט ביסטו שוין איינגישפּאַנט אין דיין נייעם גורל.

ביי טאַדעקן האָט דער קאָפּ אָנגיהויבן שווינדלין.

די גאַנצע שטוב איז עפּיס גיוואָרן פול מיט אַוועלכע מאַדנע גישטאַלטן מיט גראָע בערד און מילדע אויגן. זיי זענין גיקראָכן פון די ווענט, פון באַלקן דורך די פענצטער פון הינטערן שרייב־טיש, דאָס גאַנצע צימער איז פול גיווען מיט זיי.

און פּלוצים האָט זיך עמיץ צוגאַכט.

— כאַ... כאַ... ווי זיין זיידע דער ראַבין זעט ער אויס.

ס'איז גיווען רישע זשעלינסקע, די טאַכטער פון פּראָקוראָטאָר.

עמיץ האָט אָנגיקלאַפּט אין טיר.

דער דינער האָט אַריינגישטעקט דעם קאָפּ

— דאָס פריילין סעקרעטאַרקע האָט גיקלונגין פון גיריכט, אַז דער הער מעצענאַס זאָל שוין קומין. דער פראַצעס הייבט זיך אָן.

— דער פראַצעס... דער פראַצעס...

דער אַדוואָקאַט מירעצקי האָט זיך מיטמאָל אויפגישטעלט און זיך אָנגיטון די טאַגע. דאַן האָט ער גינומין דאָס בוך „קרימינעלע פסיכאָלאָגיע" און גירעט צום אַבאַזשור אויפן טיש.

— מיינע הערן, די יידן, צי האָט איר זיך שוין פאַרטראַכט אַמאָל איבער די דאַזיקע דערשיינונג? צווישן אונדז וואוינען אַ פרעמדער שטאַם, פרעמד מיט זיין בלוט, מיט זיין גאַנץ לעבן... דאָס פרעמדע רייצט, מאַכן זידן דאָס בלוט אין אַלע איבערים... צי קען מין גלייכניטיק קוקן אויף אַ ייד, אויף אַ פרעמדער וועלט, וואָס דרינגט אַריין — און נישט ווערן אויפגירעגט?

ס'איז דאָך פסיכאָלאָגיש באַגרינדיט, מיינע הערן, די שטים פון בלוט...

דער יונגער סטודענט האָט גיקוקט דערשראָקן אויפן פאָטער.

אַבער יענער האָט זיך מיטאַמאָל הויך צולאַכט און צוריק אַוועקגיעצט. —

— כ'פיל מיך נישט גיזונט. הייס קלינגין אין גיריכט אַז כ'וועל נישט אַרויסטרעטן אויפן פראַצעס.

ה.

יענעס אָוונט איז דער יונגער סטודענט מירעצקי אַרויס פון שטוב און גיבליבן דזשיש אין די יידישע גאַסן.

עפּיס ווי אַ גיהיימע קראַפט, וואָס איז גילעגן אין זיין בלוט האָט אים גישריבן.

ער איז גילאַפן, גילאַפן, גילאַפן.

אין זיין האַרץ איז גיווען עפּיס אַזאַ מאַדנע עקשנות. ס זענין דורכגילאַפן יידן מיט בערד, מיט קאַפּאָטס און הטלין אַראָפּגירוקט איבער די אויגן.

כאַדנע ווי ער האָט זיך גיפילט נאָנט צו זיי.

איצט קען אים שוין גאָרנישט טרעפן, נישט קיין שטעכידיקע בליקן, נישט קיין חוצוף־אויגגישרייען פון זיינע אויגוועדיקע טעס־קאַלעגן. ער איז דאָך אַזוי ווייט פון זיי.

אַט האָט ער זיך אָפּגישטעלט ביי אַ פענצטער, אַ יידיש פענצטער אין פאָרשטער. אַ ייד מיט אַ גראָער בערד האָט זיך גישאָקלט. אין פענצטער האָבן זיך גילייכט ליכט אין אַ מנורה. וואָס איז דאָס?

אַ, ער דערמאָנט זיך, ס'האָט אים היינט גיזאָגט איינער פון זיינע יידישע אונ־ווערזיטעט־חברים, וואָס שטיינען „ביי דער וואַנט" — היינט איז הנוכה.. מאַלאַבעער־פעסט...

און די פלעמעלעך ברענען, ברענען. ער קוקט אין פענצטער, קוקט אין די פלעמלעך, ער פילט עס בחוש. דאָס זענין דאָך גיווען זיינע יידיש, דיי מאַקאַבעער, זיי האָבן זיכער גיהאַט אַזעלכע גראָע בערד ווי אַט דער ייד דאָ, וואָס שאַקלט זיך פאַרן פענצטער — ווי זיין זיידע, ווי זיין זיידע... וואונדערלעך ווי ער פילט זיך מיט זיי אַזאַמענגיהאַמענ...

און ווי זיי זענין אַלע—גאַנטשגאַרעק, רישע זשעלינסקע, אַלע זיינע פריערדיקע קאַלעגן.. אַלע וואָס קומין אין פאָטערס הויז...

הרב מ. עקשטיין — פּסיכאָלאָגישע עלימענטן אינים חסידות

(ה מ ש ך)

אַט די דאַזיקע זאַכן און נאָך טויזנטער אַנדערע זאַכן אָן אַ סוף און אָן אַ־ענ־ק קומין פאַר אין דער וועלט אומאויפהערלעך, יעדער מענטש זעט זיי, קען זיי, אָבער זיי זענין עפּיס ווייט פון אים, פאַרהאַלט זיך נישט ביי זיי און פאַר־טראַכט זיך נישט איבער זייער וועזן, אין דער מאָס וואָס עס איז נייטיק זיי צו פאַרשטיין, און זיי גוט אָנצופילן. די אַלע זאַכן גיינען אים נישט אָן, דעריבער באַצייט ער זיך צו זיי מיט אַפּאַטיע אין ביטול. מיר פילן נאָר דאָס אָן וואָס עס איז אונדז דירעקט נוגע, און דאָס אויך פילן מיר נאָר אָן אין דער צייט פון גישענענש, נאָכדעם — פאַרגעסן מיר עס, חוזט זיך עס נישט איבער — ווערט עס אונדז פרעמד און ס'איז שוין נישט אונדזערס.

דאָס איז אַ גרויסער חסרון אין אונדזער לעבן, ס'איז אונדזער פליכט זיך צו פאַרשטעפּן אין יעדן פּאַקט, וואָס גישעט מיט אונדז און אים איפּוועקן אין אונדזער זכרון און נישט נאָר אונדזערע פרוויאַטע גישענענש, אונדזער פליכט איז אויך צו וויסן די גישענענישן פון אַלע מענטשן, ווי ווייט מיר קענען נאָר, זיי גוט פאַרשטיין און תופס זיין, זיך אַריינפילן אין זיי ווי עס וואָלט מיט אונדז אַליין גיווען גישעען.

דאָס לעבן איז ייער קורץ און אָרם, מיר קענען עס פאַרלענגערן, רייכער מאַכן און צוגעבן טויזנט מאָל אַזוי פיל וויפל עס איז אין דער ווירקלעכקייט. אויב מיר וועלן בלייבן נאָר אונטערן רושם פון איין גיפיל בלויז, נישט קענענדיק זיך פון אים באַפרייען ווי עפּיס אַן האַפּנונג אויף אַ געלט־פאַרדינסט וכדומה. אַזעלכע נטיות נאָך וועלכע די נשמה גייט נאָך, אויב מיר וועלן זיך קאַנצענטרירן בלויז אויף אַט דעם גיפיל, און זיך פאַרקניפּן צו אים מיט אַלע אונדזערע חושים, קען דאָס דויערן וואוכן און חדשים ביז די צייט ווישט פאַנעלעך אָפּ דאָס גיפיל, און פאַרבייט עס אויף אַ צווייט גיפיל. קומט אויס אויף אַזאַ אופן, אַז די אַלע וואָפן און חדשים זענין אונדז גיגאַנגען לאַיבור, מיר האָבן נאָר גילעבט דאָס לעבן וואָס באַצייט זיך צו דעם גיפיל, מער נישט, קיין אַנדער זאַך האָט אונדז נישט אינטעריסירט. מיר האָבן דאָך קיין פּלאַן נישט גיהאַט ביי זיין אין האַרץ מאַר עפּיס אַנדערש, ווייל דער איינצלנער גיפיל האָט דאָך אויף אונדז אין גאַנצן גיווירקט, אונדז אויסגיפילט אין גאַנצן ממש.

אַזאַ לעבן הייסט אַ קורץ לעבן און אַן אָרים קליינלעך לעבן, וועלן מיר זיך אַבער גיוויינען ווי זיך צו באַנצן מיט אונדזער דמיון, אים אַנטוויקלין און פאַרפאָלקאָמין ווי עס באַדאַרף צו זיין, וועלן מיר זיך דאַן לייכט קענען באַפרייען פון יעדער צופעליקער גישעענענש. און מיר וועלן האָבן אַ גרויס פאַרגיניגן וועגן מיר וועלן האָבן די מעגלעכקייט אויף אַ גוויסער צייט זיך צו באַפרייען פון דעם איינדרוק וואָס אַ גוויס גישעענש לאָזט אויף אונדז איבער, און זיך מיט אונדזער פאַנטאַזיע קענען אויסשפּרייטן איבער דער גאַנצער וועלט. אַרומנעמען אַלע ערטער וועלכע מיר קענען נאָר, באַטראַכטן אַ וועלט מיט מענטשן, זיך אַנ־ציקן מיט זייער לעבן און זייערע גיפיל. נאָכדעם וועלן מיר זיך קענען אומקערן צוריק צו אונדזערע דאַגות און פאַרגיגנגס. אויף אַזאַ אופן וועט אונדזער לעבן דערהויבן ווערן, זיי וועלן ווי עפּעס פיל־ער ווערן, רייכער ווערן. ווייל מע קען וואָס מער ער קוקט אין דיר פלעמעלעך, אַלץ לויטערן יענע ווייטער, און ער קאָן זיך גאָרנישט אָפּרייסן פון פענצטער.

מיטאַמאָל איז עפּיס גישעען. אַ שטיין איז פון ערגיץ אָנגיפלויגן און אַ זעק־גיטון אין דער שויב. זי איז צופליגן אויף פיס־פיצלעך און דער ייד איניווייניק איז צוריקגישפּרונגין אין טויש־שרעק. און בלוט האָט זיך באַוויזן אויף זיין שטערן.

— אַ טויש די יידן!

אַ באַנדע כוליגאַנס האָבן זיך אַ לאָז גיטון אויף דער גאַס.

טאַדעק מירעצקי האָט זין גישטעלט אין וועג.

— באַרבאַרן!

אַבער פּלוצים האָט ער דערהערט אַ ווילד גילעכטער:

כאַ.. כאַ... כאַ... פאַרשאַלטינער ייד... גיט אים.

און אַ שטיין איז גיפאַלן אין זיין זייט.

בלוט... יאָ, בלוט... און יענער ייד איניווייניק און בלוט... און בלוט פאַראייניקט.

זיי האָבן אויף אים גיזאָגט — ייד...

כאַ... כאַ... ווי זיין זיידע דער ראַבין זעט ער אויס...

פון אַלע זייטן האָט עס גיקלונגין, גיקלאַפּט אין די שלייפן, אין מוח ווי מיט האַמערס.

* * *

און אין האַרץ איז גיווען אַ פרייד.

ווען ער האָט גיפאַנגען דיאויגן, איז נעבן זיין בעט גיזעסן דער פאַטער אַ בלאַסער, מיט אַנ־איינגיפאַלן פנים, ווי אַלטער גיוואָרן.

דער יונ־ער מירעצקי האָט צוריק צוגיכאַכט די אויגן. ער האָט אין גאַנצן גיגליט אין היץ.

ער האָט גימאַכט מיט די הענט —

— גיי אַוועק... גיי אַוועק...

און דע־נאָך האָט ער זיך פּלוצים אויספגיזעצט.

— דאָס בילד פון מיין זיידן גיב אַהער...

דאָס בילד פון מיין זיידן...

און ער האָט זיך צוגעוויינט.

זיך אויסקלייבן וואָס ער וויל צום קלערן, און נישט דאָס וואָס די צייט ווייזט אים אָן, די אַרבעט איז נאָר אבער אין אַנהייב, דעמלט קאָן מ'זאָקי זייער אפט טרעפן, און עס טרעפט מ'זאָקי, אַז די טאָג־שעגלעכע אינטערעסן אונדז־ערע, באַ־הערשן אונדז, אבער יעדע מלחמה און יעדער פריאוו פון אונדזער זייט זיך צו שטאַרקן איבער זיי, וועלן נישט בלייבן אָן אַ קענטיקן רושם, און כאטש מיר זענען אַ גרוויסע צייט די באַזיגטע, וועלן זיי דאָך פון טאָג צו טאָג שוואַכער ווערן, ביז זיי וועלן אין גאַנצן אָפּטרעטן דאָס אָרט פאַר די מאַרשטעלונגען וואָס מיר וועלן אַליין וועלן אַרויסרופן אין אונדזער פאַנטאַזיע: אַט דאָס אַלץ, קאָן זיך דער מענטש אַליין שאַפן אין דער וועלט ער ווייל נאָר.

די פאַסיכסטע צייט דערפאַר, איז אין דער פרי, ווען מיר שטייען נאָר אויף, די קרעפטן זענען פרישע. מונטער, דער מוח איז אויסגערוט, די גידאַנקען קלאָר, זיי זענען נישט פאַרטונקלט גיווארן פון דער אַרבעט, און פון די אומאַנגענעמלעכקייטן, וועלכע מיר גייען דורך איבערן טאָג, איז אונדז דערייבער לייכטער צו גיוועלטיקן איבער די מחשבות און לאָווירן מיט זיי אין וועלכער ריכטונג מיר ווילן נאָר אַליין: די פאַסיקסטע ערטער פון דער אַרבעט, זענען וועלדער, פעלדער און גערטנער, מיט איין וואָרט, וואָס מער אויף דער נאַטור, אונטערן פרייען הימל: ערטער ווי עס קומען וואָס וויינינקער מענטשן, זיי האָבן דאָס נאַטור־בילד נישט גיענדערט, אַלץ אַנטוויקלט זיך פריי, מיט זיי נאַטירלעכן גאַנג, און איז נישט גי־צוואונגען אַראָפּצוגיין פון זיין נאַטור־שטייגער. אין די ערשטע צייטן איבערהויפּט, איז אונדז אַוודאי דאָס נויטיק, דאַרפן מיר אַוודאי נעמען צו הילף אַזעלכע אויס־סערלעכע פאַקטאָרן, ווייל זיי וועלן אונדז העלפן רייניקן דאָס נשמה, פון יעדער אויפרעגונג, וואָס לייגט זיך אויף אונדז שווער, רייניקן פון די אַלע צוקלעפּנישן

וואָס האָבן זיך אין משך פון יאָרן צוגיקלעפּט צו דער נשמה.

מיר זענען און הערן זייער אפט אַ סך זאַכן, וואָס זענען נישט צוגיפּאַסט צו אונד־זערע איינגעשאַפטן, בכן, נישט נאָר וואָס זיי ברענגען נישט דעם מינצטן תועלת, דער אַנטוויקלונג פון גייסט, נאָר אַדרבה, זיי פירן נאָך אונדז אַראָפּ פון וועג, פון אונדזערע אריגינעלע נייגונגען. דערמיט וואָס זיי האָבן אַ גרויסע השפעה אויף אונדזערע מחשבות, טשעפן זיך אָן אַן זיי, און ס'איז גאַנץ שווער פון זיי פטור צו ווערן. דאָס ברענגט אונדז צו פאַרקריפּלונג און פלאַנטערנישן, נישט

אסתר הייטנער — אַ ניגון פון דער היים (דערציילונג)

ס'איז גיווען אַ האַרבסטיקער טאָג, איינער פון יענע מילד־צוש־מייכלטע טעג, ווען ס'דאַכט זיך, אַ צווייטער פרילינג גייט, דע־ווייל איז עס אַ גאָר יענער לעצטער מילדער גרוס, פאַר אַנ־ערנצטער שווערע צייט. אַט אין אַזאַ טאָג, ווען די גאַסן פון דער גרויס שטאָט זענען גיווען באַלייגט מיט שפּאַצירנדיקע איז גיטל פ. אויסגישטיגן מיט איר קליין וואַליזקעלע אין אירע ליפּס און אויפן הויפּט וואַקואַל. —

דער גרויס שטאָטישער גיטומל האָט זי אויף אַנ־אַוגנבליק פאַרקלעמט. באַלד האָט זי זיך גישטאַרקט, איינגישטיגן אין אַ פּיאַקער און פאַרפאָרן ווייט אַוועק אין אַ יידיש נעסל, ווייט פון ליכט־רעקלאַמיס, ווייט פון אַספאַלט, גאַז, עלעקטרי, ווינדיס; ווייט פון יענער געגענט, וואו טאַקסי גומ'־גלישט, ראַדיאָ און קאַפּע־אַרקעסטער, גילעטער פון צופרידענע און האַרבסטיקער בלעטער־פאַל, מישט זיך אין איין זאַטער רואיקער, רייצנדיקער סימפאָניע פאַר די, וואָס וויל לעבן, גיניסן, אדער די, וועלכע קענען נישט דאָס טיפערע לעבן — — —

ווען איין ניגן אין גינעדיקט פאַלט זי אַריין אין צווייטן, אין דריטן און אַזוי אָן אויסהער, די ניגונים רייסן זיך פון איר אַרויס, זיי שפּרודלין ווי אַן־אונטערדיש־ער וואַסער־קוואַל, וואָס רייסט זיך מיט אַ מאָל פריי אַרויס. — זי דערציילט די קינ־דער פון איר היים, שילדערט בילדער פון היים־לעבן: אַ שבת־טיש, אַ פסח־נאַכט, יום־כּפּור, אַ פּורים־פריילעכקייט, חנוכה — שטילער ערנסט, עלטערן באַציאונג, מלוה מלכּות, נגונים א. א. וו. היינריך זיצט מיט אויסגיריסינע אויגן און הענדיעטא וויינט אין זיך אַריין אַזוי טרויעריק, — זענען מיר דאָך אויך יידן! פאַרוואָס נישט אין אונדזער שטוב? איך ווייס נישט ווי פ־זעט אויס אַ שול, זיפצט היינריך, און די עלטערן רופן אונדז צו זיך אויף אַ מינוט ווען בעסט זענען דאָ, און שיקן אונדז ווייטער אַוועק, שטענדיק אונטער פרעמדע מענטשן.

דער טאַטע האָט נישט צו אים קיין צייט, און די מאַמע אויך נישט, ווער ווייס פון ליכט, פון עפּיס אַזוי וואָס?

ביי אונדז איז שטענדיק טרויעריק, וואַכנדיק, זיפצט הענריעטא. גיטל איז אין פאַרלעגנהייט, ווייס די קינדער נישט וואָס צו זאָגן: זי באַדויערט פאַרוואָס זי האָט זיך גילאָזט מישרייסן פון די היימישע נגונים, פון די היימישע ליבע טייערע וואָרימקייט, וואָס קיינער וויל זי אין דעם הויז נישט אַריינלאָזן, פון וועגן דער שבת איז פאַרשטויסן, אין יעדיס פּצל יידישקייט איז פאַרוואָגט, — וואו ס׳געלט האָט איבערגעדרייט די הערצער און די קינדער פילן זיך אין די הויכע הערלעכע שטובן פאַריתומט ביי זייער טאַטן און מאַמען, וואָס זאָל זי זיי זאָגן? ביז יעצט האָט זי גימיינט עס זענען קינדער וואָס בענקען נישט צו עפּיס אַנדערש.

די טיר האָט זיך שכּיל גיעפנט, פריי ג. איז שוין גיוועזן לאַנג צוריק פון איר ווייזן, דער זייגער האָט אויך גישלאָגן עלף אָוונט, די ליכט אין גיטלס שטוב האָבן גיצאַנקט. פריי ג. האָט אַלץ גיהאַט אויסגיהערט, און עס האָט זי ביטער פאַרדראָסן וואָס אירע קינדער זענען גיוואָרן ווי אַרויסגיפאַדערט, צו ווייגען אַ יף ווייגען: עס האָט איר ווייַ גיטון, אַז זי די מאַמע האָט נישט די הערצער פון אירע [illegible] און זי האָט נישט גיוואָלט אַריינפירן קיין קאָנפליקט אין דער דערציאונג, [illegible] זיך נישט גיוואָלט לאָזן פון עפּיס דאַרט אַ פרום מיידל צוריקפירן צו דעם, וואָס נאָך איר מאַמע, און איר מאַנס מאַמע האָט פון זיך אָפּגישאַקלט. — — — —

ביי איר איז גיווען באַשלאָסן, מאָרגן פאַרלאָזט גיטל איר היים, דאָס איז נישט קיין דערציערן פון אירע קינדער, גיטל האָט דאָס וואַרט גיבראַכן. — און די קינדער זענען ווידער גיבליבן אַליין.

סוף — זע נומער 147)

דוד אַפּטייקער

אַ בריוו צום טאַטן

אַקטועל ארץ־ישראל־ליד

ברוך־השם תּל אביב סוף חשון תרצ״ח,
ליבער פאָטער אַ גרוס דיר פון ארץ הקודש,
דיין בריוו, ווי אַ דופטנדער גאָרטן פאַרמאַכט,
האָט אַ שמעק גיטון מיט דער טוגיא פון עבור החודש.

און כ־זע מיך צוריק איצט צוריק איבערן ים,
ביי דיין זייט באַגייסטערט אַ שטילער,
אַ טאַטע, ווער קען ביישטיין דיין תּלמודישן פלאַם,
ביי דער פלוגתא פון שמאי און הלל?

ווי ווייט כ־בין זייט דעמלט, ווי ווייט אָפּגישווימען,
אין לאַנד דאָ כ־האָב גיבויט מיין גיצעלט,
ווי גוט איז אין חלום צוריק כאַטש צו צוקומען,
ביי דיין זייט, צוריק פון דער וועלט.

אַ צייט, דו אכזר פון מיינע מעת־לעתן —
דער חלום האָט פאַרווישט דאָך די זאַרגן —
און דאָ — ווי ביטער — דו לאָזט נישט פאַרגעסן
אַז אַ ים שטראָמט צווישן מיין נעכטן און מאָרגן.

כ־האָב צורעט זיר אַ ביסל, נאָר וועסט שענקן,
דיין זון איז אַ פאַעט דאָך, פאַרפאַלן!
ער זעצט אויך דאָ פאַר זיין בענקען
אינים לאַנד דאָ, אין לאַנד פון שאַקאַלן.

וואָס וואָלט זיין ווען כ־וואָלט ביי דיר דאַרט גיבליבן? —
אין אָוונט פלעג איך פאַרמאַכן די לאָדנס, —
אין פחד ס־זאָל אַ שכּור פאַרקליבן,
אין די פענצטער נישט מאַכן קיין שאָדן.

אבער איך בין ווייט היינט און מיין אפינער פענצטער
איז פאַרן הימל־בלאָ אַ גילדינע ראָם מיר
און אין חשון־נעכט אין טיפן גישפּענסטער,
מיין ברודערס־שריי לאָזט הערן דער ים מיר.

און כ־וועל ענדיקן אויף מיין שטייגער דעם טרויעריקן
בריוו מיט ווינט כ־שיק זיי מיט ציטער
פון מיין זאַמד־צעלט און דיין אוהל התּורה
וואו דו ביסט באַפעלער און היטער.

יידיש: ע—ט.

אַלטער שנור

דאָס חנוכּה־ליכטל פון אַלע דורות

(שכּט ליכטלעך טאַנצן אויף דער טעענע, זיי זינגען „מעוז צור״ און פאַרשוואונדן. פון אונטערן פויראָנג אַ קול:)

דאָס קול

שטייען ליכטלעך, שטייען זיי
אויסגיסדערט אין איין ריי
דערציילן, פון אַלע יאָרן
וואָס פאַרבליבן אין זכּרון.

פון אַ מאָל, היינט און ווייטער
וואָס גילויכטן און גילייטערט
— ס׳האָט דאָס ליכטל, ווי און פיין
פון וואָס גיווען און וואָס וועט זיין.

דאָס ערשטע ליכטל

(בליצט אויף. ששיש אין אַ שיינע מנורה — איבער די מנורה הענגט אַ בילד פונים בית־מקדש, אונטער די קוליסן הערט מען אַ גיזאַנג פון הלל, וואָס וועט וואָס אַמאָל שטילער. דאַן שלייכט זיך דורך אַ סילועט פון אַ כּהן, שטעלט זיך אונטערן ליכטל, זאָגנט:)

אין בית־מקדש, כ׳שטיי און לייכט
פון דער מנורה, כ׳קוק אויף אייך
קינדער חשמונא ם — גיט־ייע
וואָס פאַר ג—ט: אין בלוט און פייער.

ס׳שפּילן פלייטן, הלל־געזאַנג,
וואָס זאָגן מע וועט דורות לאַנג
ביים גאַלדן שיין פון מיין פייער
אַלטן לויב אויף נסים נייע.

דאָס צווייטע ליכטל

(בליצט אויף. ששיש ביי דער טיר אויף אַ בענקל. פון אונטער די קוליסן הערט מען ברומען דעם ניגון „איכה״. אַ סילועט פון אַ גיבויגענעם ייד שלייכט זיך דורך, זאָגנט:)

ביי דער טיר, אויף אַ שטעל, שטייט מיין ליכט
מיט אויגן מיינע, אומזיסט־גיזוכט
קיין לאַנד, קיין היים, קיין הייליק הויז
פונוואַנען לייכטן, כ׳זאָל אַרויס.

ידן אין גלות, דאָ אין רוים
פאַריאָגטע, ליידן, זיפּיען קוים
לייכט מיין ליכטל, לייכט און ברענט
שטאַרקט אייך יידן, ווי נאָר איר קענט.

דאָס דריטע ליכטל

(בליצט אויף. ס׳ששיש פאַרהילט אונטער אַ דעק, מע זעט אַדורך נאָר דעם שיין, אונטער די קוליסן ברומט מין אַ כּל־נדרי מאַשיח. אַ סילועט פון אַ שפּאַנישן ריטער שלייכט זיך אַ דורך זאָגנט:)

אין קעלער בין איך, אונטער ערד
אין שפּאַניע, מע מאַרדיס, מע שטעכט
פון אַלע זייטן, פלאַמין איך זע
יידן ברענען אויף אויטאַ דאַפע
פון מיין קעלער, וואו פאַרגנין
גרוב שיק איך צו פאַרגנין:
אַז דאָס שלעכטע מוז פאַרביי
און לייכטן כ׳וועל, אפן און פריי.

דאָס פערטע ליכטל

(בליצט אויף. איבערן ליכטל הענגט אַ שווערט, פון אונטער די קוליסן הערט זיך דער ניגון פון „שלש עשרה מדות״. אַ סילועט פון אַ באַנדאַזשירטן ייד שלייכט אַ דורך, זאָגנט:)

ס׳איז פראַנקרייך און דייטשלאַנד פאַרפלייצט
מיט קריסטן וואָס גייען מיט קרייץ
זיי שעכטן, מאָרדן און רויבן
צווינגען צו טוישן דעם גלויבן:

פון יידיש בלוט, וואָס שטראָמט ווי ים
פלאַקערט אַרויס מיין הייליקער פלאַם:
נאָך דעם אַלים וואָס פאַרלוירן
דער ייד — אויפסניי ווערט גיבוירן.

דאָס פינפטע ליכטל

(בליצט אויף. ששיש אויפן טענעטער, אַרום דעם ליכטל צוויי שאַרפע און גלאַנציקע העק, פון אונטער די קוליסן הערט מען דעם באַקאַנטן מאַלקס־מאַשיח „א—לי א—לי למה עזבתני״. אַ סילועט פון אַ פרוי, אַן־אַלמנה מיט אַ יתומה אויף דער האַנט, שלייכט זיך אַ דורך, זאָגנט:)

בלעטל נאָך בלעטל איך מיש
פוילן אוקריינע אַן וואו נישט
ה׳יידאַמאַק׳ס און קאַזאַקן
שיסן, שע־דן, צוהאַקן

מיינען גישלאָגן שוין די שעה
פון אייביקן ייד, קיין ש׳ור נישטאָ
דורך אַ פענצטער — קוק איך און לאָך:
גיבליבן נאָך זענען אַ סך, אַ סך.

דאָס זעקסטע ליכטל

(בליצט אויף. אונטער די קוליסן הערט זיך אַ זיסער במרא ניגון. דאָס ליכטל ששיש אויף אַ שלחן פון בית־המדרש, וואָס איז באַדעקט מיט אַ פרוכת. נעבן דעם ליכטל ליגט אַן־אַסן ספר. אַ סילועט פון אַ רב שלייכט זיך אַ דורך, זאָגנט:)

אין צווישן שרעק, אונטער שאַרפע שווערד
דער ייד גישטאַרקט זיך אַו, גימערט
גישאַפן גיוואָרן איז דער במרא
אין צייטן פון גרעסטער צרה

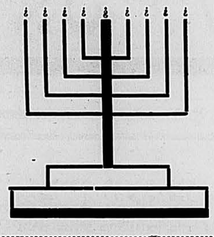

פון דעם ליידן, קלאָר און העל
שיינט רש״י, תוספות, אַברבנאַל
פון דעם פאַלק, די גרעסטע זיילן
פון גזירות · צייטן, אַרויסשטראַלן.

דאָס זיבעטע ליכטל

(בליצט אויף. ששיש אין אַ פענצטער מיט אַן־אויסגיהאַקטע שויב, אונטער די קוליסן זענגט מין „עוצו עצה ותופר״, איבערן ליכטל פלאַטערט אַ השקן־קריץ׳ ס׳שלייכט זיך אַדורך אַ סילועט פון אַ פוילישן ייד, טראָגנדיק אַ פעקל אויף דו פלייצעס, זאָגנט:)

כ׳שטיי אין פענצטער, אַ יידישע רויב,
וואָס אויסגיהאַקט צו שאַנד צו רויב
ס׳בלאָן ווינטן, פון דייטש פון הי
מע טרייבט דעם ייד, מע ווייס נישט וואו.

ווי שווער איז אין הייליקן לאַנד
שאַפן, שרפות, אַראַבישע האַנט
טויערן פאַרשלאָסן, פאַרמאַכט
און איך ליכטל, לייכט און וואַכט.

דאָס אַכטע ליכטל

(בליצט אויף. ששיש אין דער ערשטער מנורה פון די קוליסן טאַנצט מין „זאָל שוין זיין די גאולה״, דורך די סצענע שלייכט זיך דורך אַ כּהן אין ווייסן מיט אַ קרוין אויפן קאָפּ, זאָגנט:)

און איך דאָס ליכטל פון ווייטער
גיהייליקט גיוואָרן גילייטערט
פון קיינטן און שטריק, גיפלאַכטן דער קנוט
מיין בוימל — פון טרערן, פאַרגאָסן אין נוט

דער גואל גיקומען מיט מאַכט
פאַריאָגט שוין אויף אייביק די נאַכט
ס׳לייכט דאָס ליכט, וואָס גיהאַפט
די זון פון דעם טאָג, אָן אַ סוף

אַלע

(מיט ליכטעלעך אויפן קאָפּ כאַפּן זיך אַרום זינגען „מעוז צור״ — וואָס אַמאָל שטילער, ווייטער ביז אַז אַמאָר בשיר מזמור. חנוכּת המזבח.)

(פ א ר ה א ב ג)

ווען איין ניגון איז גינעדיקט פאלט זי ארייו אין צווייטן, אין דריטן און אזוי אן אויפהער, די ניגונים רייסן זיך פון איר ארויס, זיי שפרודלין ווי אן־אונטערעדישער וואסער־קוואל, וואס רייסט זיך מיט א מאל פריי ארויס. — זי דערציילט די קינ־דער פון איר היים, שילדערט בילדער פון היים־לעבן: א שבת־טיש, א פסח־נאכט, יום־כפור, א פרים־פרייעלעכקייט, חנוכה — שטילער ערנצט, עלטערן באציאונג, מלוה מלכות, נגונים א. א. וו. היינריך זיצט מיט אויפגיריסענע אויגן און הענריעטא וויינט אין זיך אריין אזוי טרויעריק, — זענען מיר דאך אויך יידן! פארוואס נישט אין אונדזער שטוב? איך ווייס נישט ווי פ־זעט אויס א שול, זיפצט היינריך, און די עלטערן רופן אונדז צו זיך אויף א מינוט ווען געסט זענען דא, און שיקן אונדז ווייטער אוועק, שטענדיק אונטער פרעמדע מענטשן.

דער טאטע האט נישט צו אים קיין צייט, און די מאמע אויך נישט, ווער ווייס פון ליכט, פון עפיס אזוי וואס?

ביי אונדז איז שטענדיק טרויעריק, וואכנדיק, זיפצט הענריעטא. גיטל איז אין פארלאנגהייט, ווייס די קינדער נישט וואס צו זאגן: זי באדויערט פארוואס זי האט זיך גילאזט מיטרייסן פון די היימישע גנונים, פון די היימישע ליבע טייערע וואריומקייט, וואס קיינער וויל זי אין דעם הויז נישט אריינלאזן, פון וואנען דער שבת איז פארשטויסן, אין יעדיס פיצל יידישקייט איז פאריאגט, — וואו ס'געלט האט איבערגידרייט די הערצער און די קינדער פילן זיך אין די הויכע הערלעכע שטובן פאריתומט ביי זייער טאטן און מאמין, וואס זאל זי זיי זאגן? ביז יעצט האט זי גימיינט עס זענען קינדער וואס בענקען נישט צו עפיס אנדערש.

די טיר האט זיך שכ"ל געעפנט, פרוי ג. איז שוין גיווען לאנג צוריק פון איר ווייזט, דער זייגער האט אויך גישלאגן עלף אוונט, די ליכט אין גיטלס שטוב האבן גיצאנקט. פרוי ג. האט אלץ ניהאט אויסגיהערט, און עס האט זי ביטער פארדראסן וואס אירע קינדער זענען גיוואר ווי ארויסגיפאדערט, צו ווייניק א יף זיי[illegible]בן: עס האט איר ווייי גיטון, אז זי די מאמע האט נישט די הערצער פון אירע [illegible], און זי האט נישט גיוואלט אריינפירן קיין קאנפליקט אין דער דערציאונג, זי האט זיך נישט גיוואלט לאזן פון עפיס דארט א פרום מיידל צוריקפירן צו דעם, וואס נאך איר מאמע, און איר מאנס מאמע האט פון זיך אפגישאקלט. — — — — ביי איר איז גיווען באשלאסן, מארגן פארלאזט גיטל איר היים, דאס איז נישט קיין דערציערן פון אירע קינדער, גיטל האט דאס ווארט גיבראכן. — און די קינדער זענען ווידער גיבליבן אליין.

סוף — זע נומער 147)

דוד אפטייקער

א בריוו צום טאטן

אקטועל ארץ־ישראל־ליד

ברוך־השם תל אביב סוף חשון תרצ"ח,
ליבער פאטער א גרוס דיר פון ארץ הקודש,
דיין בריוו, ווי א דופטנדער גארטן פארמאכט,
האט א שמעק גיטון מיט דער סוגיא פון עבור החודש.

און כ־זע מיך צוריק איצט צוריק איבערן ים,
ביי דיין זייט באגייסטערט א שטילער,
א טאטע, ווער קען ביישטיין דיין תלמודישן פלאם,
ביי דער פלוגתא פון שמאי און הלל?

ווי ווייט כ־בין זייט דעמלט, ווי ווייט אפגישווימען,
אין לאנד דא כ־האב גיבויט מיין גיצעלט,
ווי גוט איז אין חלום צוריק כאטש צו צוקומען,
ביי דיין זייט, צוריק פון דער וועלט.

א צייט, דו אכזר פון מיינע מעת־לעתן —
דער חלום האט פארווישט דאך די זארגן —
און דא — ווי ביטער — דו לאזט נישט פארגעסן
אז א ים שטראמט צווישן מיין נעכטן און מארגן.

כ־האב צורעט זיר א ביסל, נאר וועסט שענקן,
דיין זון איז א פאעט דאך, פארפאלן!
ער זעצט אויך דא פאר זיין בענקין
אינים לאנד דא, אין לאנד פון שאקאלן.

וואס וואלט זיין ווען כ־וואלט ביי דיר דארט גיבליבן? —
אין אונט פלעג איך פארמאכן די לאדנס, —
אין פחד ס־זאל א שכור פארקליבן,
אין די פענצטער נישט מאכן קיין שאדן.

אבער איך בין ווייט היינט און מיין אפינער פענצטער
איז פארן הימל־בלא א גילדינע ראם מיר
און אין חשון־נעכט אין טיפן גישפענסטער,
מיין ברודערס־שריי לאזט הערן דער ים מיר.

און כ־ווע[illegible] ענדיקן אויף מיין שטייגער דעם טרויעריקן
בריוו מיט ווינט כ־שיק זיי מיט ציטער
פון מיין זאמד־צעלט און דיין אוהל התורה
וואו דו ביסט באפעלער און היטער.

יידיש: ע—ט.

אלטער שנור

דאס חנוכה־ליכטל פון אלע דורות

(שכט ליכטלעך טענען אויף דער סצענע, זיי זינגען „מעוז צור" און פארשוואונדן. פון אונטערן פוריאגנג א קול:)

דאס קול

[illegible]טייען ליכטלעך, שטייען זיי
ארויסגיסדערט אין איין ריי
הערציילן, פון אלע יארן
וואס פארבליבן אין זכר ן.

פון א מאל, היינט און ווייטער
וואס גילויכטן און גילייטערט
— ס'האט דאס ליכטל, ווי־אן פיין
פון וואס גיווען און וואס וועט זיין.

דאס ערשטע ליכטל

(בליצט אויף. שטייט אין א שיינע מנורה — איבער די מנורה הענגט א בילד פונים בית־מקדש, אונטער די קוליסן הערט מען א גיזאנג פון הלל, וואס ווערט וואס אמאל שטילער. דאן שלייכט זיך דורך א טילופט פון א כהן, שטעלט זיך אונטערן ליכטל, זאגט:)

אין בית־מקדש, כ'שטיי און לייכט
פון דער מנורה, כ'קוק אויף אייך
קינדער חשמונא ם — גיט־ייע
וואס פאר ג—ט: אין בלוט און פייער.

ס'שפילן פלייטן, הלל־געזאנג,
וואס זאגן מע וועט דורות לאנג
ביים גאלדן שיין פון מיין פייער
אלטן ליב אויף נסים נייע.

דאס צווייטע ליכטל

(בליצט אויף. שטייט ביי דער טיר אויף א בענקל. פון אונטער די קוליסן הערט מען ברומען דעם ניגון פון „איכה". א טילופט פון א גיבויגענים ייד שלייכט זיך א דורך, זאגט:)

ביי דער טיר, אויף א שטעל, שטייט מיין ליכט
מיט אויגן מיינע, אומזיסט־גיזוכט
קיין לאנד, קיין היים, קיין הייליק הויז
פונוואנען לייכטן, כ'זאל ארויס.

ידן אין גלות, דא אין רוים
פאריאגטע, ליידן, זיפיען קוים
לייכט מיין ליכטל, לייכט און ברענט
שטארק אייך יידן, ווי נאר איר קענט.

דאס דריטע ליכטל

(בליצט אויף. ס'שטייט טארהילט אונטער א דעק, מע זעט אדורך נאר דעם שיין, אונטער די קוליסן ברומט מין א כל־נדרי מאטיוו. א טילופט פון א ששענישן ריטער שלייכט זיך א דורך זאגט:)

אין קעלער בין איך, אונטער ערד
אין שפאניע, מע מארדיט, מע שטעכט
פון אלע זייטן, פלאמין איך זע
יידן ברענען אויף אויטא דאפא
פון מיין קעלער, וואו פארגנין
גרוז] שיק איך צו מארגנין:
אז דאס שלעכטע מוז פארביי
און לייכטן כ'וועל, אפן און פריי.

דאס פערטע ליכטל

(בליצט אויף. איבערן ליכטל הענגט א שווערט, פון אונטער די קוליסן הערט זיך דער ניגון פון „שלש עשרה מדות". א טילופט פון א באנדאזטירטן ייד שלייכט א דורך, זאגט:)

ס'איז פראנקרייך און דייטשלאנד פארפלייצט
מיט קריסטן וואס גייען מיט קרייץ
זיי שעכטן, מארדן און ריבן
צווינגן צו טוישן דעם גלויבן:

פון יידיש בלוט, וואס שטראמט ווי ים
פלאקערט ארויס מיין הייליקער פלאם:
נאך דעם אלים וואס פארלירן
דער ייד — אויפסניי ווערט גיבוירן.

דאס פיפטע ליכטל

(בליצט אויף. שטייט אויפן פענצטער, ארום דעם ליכטל צוויי שארפע און גלאנצנדיקע הצץ, פון אונטער די קוליסן הערט מען דעם באקאנטן מאלקס־מאטיוו „א—לי א—לי למה עזבתני". א טילופט פון א פרוי, אן־אלמנה מיט א יתומה אויף דער האנט, שלייכט זיך א דורך, זאגט:)

בלעטל נאך בלעטל איך מיש
פוילן אוקריינע א ן וואו נישט
ו.יידאמאק'ס און קאזאקן
שיסן, שע'דן, צוהאקן

מיינן גישלאגן שוין די שעה
פון אייביקן ייד, קיין ש'ור נישטא
דורך א פענצטער — קוק איך און לאך:
גיבליבן נאך זענען א סך, א סך.

דאס זעקסטע ליכטל

(בליצט אויף. אונטער די קוליסן הערט זיך א זיסער גמרא ניגון. דאס ליכטל שטייט אויף א שלחן פון בית־המדרש, וואס איז באדעקט מיט א פרוכת. נעבן דעם ליכטל ליגט אן־אסן ספר. א טילופט פון א רב שלייכט זיך א דורך, זאגט:)

אין צווישן שרעק, אונטער שארפע שווערד
דער ייד גישטארקט זיך אז, גימערט
גישאפן גיוואר איז די גמרא
אין צייטן פון גרעסטער צרה

פון דעם ליידן, קלאר און העל
שיינט רשי, תוספות, אברבנאל
פון דעם פאלק, די גרעסטע זיילן
פון גזירות · צייטן, ארויסשטראלן.

דאס זיבטע ליכטל

(בליצט אויף. שטייט אין א פענצטער מיט אן־אויסגיהאקטע שויב, אונטער די קוליסן זענען מין „עוצו עצה ותופר", איבערן ליכטל פלאטערט א האקן־קריץ, ס'שלייכט זיך אדורך א טילופט פון א פוליסן ייד, טראגנדיק א פעקל אויף די פלייצעס, זאגט:)

כ'שטיי אין פענצטער, א יידישע שויב,
וואס אויסגיהאקט צו שאנד צו רויב
ס'בלאזן ווינטן, פון דייטש פון הי
מע טרייבט דעם ייד, מע ווייס נישט וואו.

ווי שווער איז אין הייליקן לאנד
שאסן, שרפות, אראבישע האנט
טויערן פארשלאסן, פארמאכט
און איך ליכטל, לייכט און וואכט.

דאס אכטע ליכטל

(בליצט אויף. שטייט אין דער ערשטע מנורה פון די קוליסן טענצט מין „זאל שוין זיין די גאולה", דורך די סצענע שלייכט זיך דורך א כהן אין מייסן מיט א קרוין אויפן קאפ, זאגט:)

און איך דאס ליכטל פון ווייטער
גיהייליקט גיוואר גילייטערט
פון קייטן און שעריק, גיפלאכטן דער קנוט
מיין בוימל — פון טרערן, פארגאסן אין נוט

דער גואל גיקומען מיט מאכט
פאריאגט שוין אויף אייביק די נאכט
ס'לייכט דאס ליכט, וואס גיהאפט
די זון פון דעם טאג, אן א סוף

אלע

(מיט ליכטלעך אויפן קאפ כאפן זיך ארום זינגען „מעוז צור" — דאס אמאל שטילער, ווייטער ביז אז אנמור בשיר מזמור· חנוכת המזבח.)

(פ א ר ה ש נ ב)

דאס לעבן אין „אהל שרה"

וואָס תלמידות פונים אינסטיטוט דערציילן

מיין וועג צו „אהל שרה"

ס'איז גיוועזן אַנהייב פרילינג אין מיין גיבוירן־שטעטל ס. ס'האט זיך אָנגעפאנגען די נאַטור אין איר גאַנצער פראַכט. פון איין זייט שטאַט האבן די בערג אַראָפּגיוואָרפן דעם ווייסן ווינטער־שליייער און זיך אויסגיפּוצט מיט גרינע פרילינג־קליידער. אַקעגנאיבער, האָט דער טיף אַראָפּגערייסן די שווערע אייז־דעק און האָסטיק גינומען שווימען זיין וועג. אַלץ האָט זיך איבערגיוועקט פון לעבן־ווינטער־שלאָף און די גאַנצע בריאה, די זיינענדיקע לופט, דאָס נייע לעבן האָט גינומען לויפן ג־טס נאָמען.

ווייווינטלעך איז פרילינג גיוועזן פאַר מיר די בעסטע צייט אין יאָר. זיבציג פרי־לינגען האבן זיך מיינע אויגן גיזעען און אויף וויפל איך גידענק, איז יעדער פון זיי גיוועזן פאַר מיר שטענדיק וויכטיק. שטענדיק נײַ, ווי כ־וואָלט אים דאָס ערשטע מאָל גיטראָפן.

דער אַכצנטער פרילינג אבער האָט שוין מער נישט גיקענט מיטרייסן מיי נשמה. אין מוח האבן זיך אָנגיהויבן נעסטן ערגצעט גידאַנקען. די גאַנצע נאַטור מיט אירע בערגינגען, דאָס שיפל אויפן טייך, דער בערג, אט די אַלע פיאַלקוס האבן מיר מער נישט גישמייכלט. בכלל דאָס גאַנצע אויסלעבן זיך דאָ האָט מיר אָנ־גיהויבן: שיינען אַזוי קליינלעך... שרעקלעך קליינלעך... איך האָב אבער נישט גי־וואוסט ווי לעבט מין אָנדערש... איך האָב מיך גאַנץ אפט באַהאַלטן פון אַלע. איך האָב ליבער גיוווכט איינזאַמקייט... מיין פאָטער האָט עס באַמערקט. ער האָט מיך אבער גאָרנישט גיפרעגט. איך האָב אויך גאָרנישט דערציילט, און דאָך האָבן מיר זיך פאַרשטאַנען!

איינמאָל שבת־נאַכמיטיג זענען מיר ביידע, מיין פאָטער און איך גיזעסן און גילייענט. איך אַ בוך, און מיין פאָטער האָט גיקוקט אין „טאָגבלאַט". מיר זענען אַלע גיזעסן שטיל, יעדער פאַרטון מיט זיינע גי־דאַנקען, פלוצלינג לייענט דער פאָטער אַדורך אַ מודעה וועגן אַ רעליגיעזע היים פאַר פאַרוויסלדיגע אין לאַדזש מיטן נאָמען „אהל שרה". איך דערמאָן מיך: איך בין גיוועזן אַנטציקט פון דעם נאָמען אַליין „אהל שרה"! עפּיס אַ מאַדנער רייך לינט אין דעם נאָמען און ס'וועקט אַזעלכע וואָרימע גיפילן. איז נאָך דאָס ביצעלט פון אונדזער מוטער שרה עד היום פאַראַן? (איך האָב נאָך נישט גיוואוסט, אַז ס'איז אויפן נאָמען פון שרה שענערער ע"ה) אָך! ווי ערלעך דאַרט מוז זיין! מיין פאָטער, זעענדיק מיין פאַראינטע־רעסירונג, האָט מיר צוגיזאָגט גיין צום רב און זיך איבערגיוועקט פון לאַנגע־ווינטער־שלאָף און די גאַנצע בריאה, די זיינענדיקע לופט, דאָס נייע לעבן האָט גינומען לויפן ג־טס נאָמען.

ווייווינטלעך איז פרילינג גיוועזן פאַר מיר די בעסטע צייט אין יאָר. זיבציג פרי־לינגען האבן שוין

בונד־בריעף

חוש פאַר צענטראַליזאַציע!

א גיוויסע פאַרוואונדערונג מוז זיכער הערשן אין די רייען פון אונדזער פירערשאַפט. ערשט נישט לאַנג ווי מיר האָבן גיהאַט אונדזער קאָנגרעס, אין וועלכער האָט באמת גיבראָכענגס אַזוי־פיל מוט און התלהבות און מיטאַמאָל שאַ־שטיל. פון אַלע החלטות זעט מין נאָך נישט כמעט קיין איינע רייסטיק אויסגי־פירט. מכל־שכן איז הינטערשטעליק די גרויסע גיפלאַנטע אינציאַטיוויס פאַר כאַ־ליאַער אַרבייט. צו די לעצטע איז זיך אפילו נאָך נישט בלויז פאַרוואונדערונג נאָר אויך פאַרדרוס און צער.

אין דערזעלבער צייט מוז אבער דערפריינן די דערפאָלגרייכע רעאָרגאַניזירונג און טעטיקייט פון די סניפים. אין די גרעסע־רע שטעט איז צו פאַרצייכנען נאָר אַ גרוי־סער אויפשטייג סיי אין דער צאָל חברות, אין דער קולטור־אַרבייט ווי בכלל אַ לעבי־דיקער אינטערעס פאַר אַלץ. אויך דאָס מוז שוין צוגעשריבן ווערן אַלס פעל יוצא פונעם דערפאָלג פונעם קאָנגרעס. דאָס התלהבות און התעוררות פונעם גרויסן כינוס האָט זיך איבערגעשאָנען אין די הערצער פון דער פירערשאַפט און ייִ איבערליפערן דאָס אין די אַרטיקע סניפים צווישן די חברות־מאַסן.

נאָר וואָס פעלט? עס פעלט דער חוש פאַר דער צענטראַליזאַציע פון דער באַ־וועגונג אַלס גאַנצעס, עס פעלט דאָס באַ־וואוסטזיין, אַז מעג די אַרבייט אינעם סניף זיין ווי גוט און פרוכטבאַר. וועט אבער די גאַנצקייט פאַר דער באַוועגונג נישט אויסגעוויס ווערן: ווען דער מקור פון אַלגעמיינער אינציאַטיוו אין רוף צו שטיצן די צענטראַלע וועט נישט גיפעלגט ווערן מוז זיך דאָס סוף כל סוף אָפּרופן אויף יעדן סניף באַזונדער, ווער שמועסט נאָך, דאָס שאַפן צענטראַלע פאַציאַציעס ווערט ביי אַזאַ באַציאונג לחלוטין אומ־מעגלעך.

אַ הערבע פראַגע עגבערט אין מוח: פאַרוואָס אין דערזעלבער צייט ווען ס'איז רייף דאָס פאַרשטענדיניש פאַר מיטגליד־אָפּצאָל און אַנדערע התחייבונגן, און פאַרן צענטראַלן נערוו ווערט פילי־נישט פאַרוויזן דער מינצטער אינטע־רעס? פאַרוואָס ביי יעדער אַקציע פון אַרטיקן סניף ווערט זיך אָנגעשטרענגט און באַמיט און פאַר די באַשיידנסטע התחייבות לגבי דער צענטראַלע איז מין גלייכגילטיק?

דער איינציקער ענטפער איז: ס'פעלט דער חוש און די הכרה פאַרן יסוד, די צענטראַלע. מ'האט שוין לחלוטין פאַר־נעמען דעם מבראשית. מע מיינט, אַז יעדער סניף איז באַלד אַזוי גיבוילן גי־וואַר, ווי ער איז יעצט. מע גיט זיך נישט קיין חשבון, אַז אייגנטלעך האָט די צענט־ראַלע די קערנער פאַרוויס. זיי גיפעלגט און ביזן היינטיקן טאָג ווערט אַלץ נאָך פונעם דאַזיקן צענטער באַוואַכט. די פי־ערנס אַליין טון זיך קיינמאָל נישט דערויף פאַרטראַכטן.

דאָס ערגסטע פון אַלס איז די קורצ־זיכטיקייט דערביי: אַ גאַנצער באַרג פון החלטות האָט דער קאָנגרעס אַרויפגי־ווארפן אויף דער צענטראַלע, מחייב גי־ווען זיי איראַפּטיר אין בפירוש אונטער־גישראַכן אַז אין זייער אויספירן איז אָפּהענגיק די טובה פון דער באַוועגונג בכלל. שפּעטער אבער, ווען ס'איז גי־קומען צו ממשותדיקן, האָט מין נישט גיענטפערט אויף קיין שום בריוו.

דער שווערער דורכפאַל פונעם קאָנגרעס שייערט האָט דעם צ. ס גיגעבן אַ שטיס צוריק אויף אַ ווייטן מהלך. ס'איז אָפּגי־נומען גיוואָרן דער מוט און ס'איז גיוואָרן פאַר דער לייטונג אייגע פון די שווערסטע נסיונות, וועלכע דער צ. ס. האָט גיהאַט זיין ווי גוט און פרוכטבאַר. וועט אבער די גאַנצקייט פאַר דער באַוועגונג נישט אויסגעקאָוויס ווערן: ווען דער מקור פון אַלגעמיינער אינציאַטיוו אין רוף צו שטיצן די צענטראַלע וועט נישט גיפעלגט ווערן מוז זיך דאָס סוף כל סוף אָפּרופן אויף יעדן סניף באַזונדער, ווער שמועסט נאָך, דאָס שאַפן צענטראַלע פאַציאַציעס ווערט ביי אַזאַ באַציאונג לחלוטין אומ־מעגלעך.

אַ הערבע פראַגע עגבערט אין מוח: פאַרוואָס אין דערזעלבער צייט ווען ס'איז רייף דאָס פאַרשטענדיניש פאַר מיטגליד־אָפּצאָל און אַנדערע התחייבונגן, און פאַרן צענטראַלן נערוו ווערט פילי־נישט פאַרוויזן דער מינצטער אינטע־רעס? פאַרוואָס ביי יעדער אַקציע פון

אויף קרבנות. די לייטונג וויל ווייטער גיין אין שפּאַן און טראָגן דעם עול און דאָס אחריות פאַר דער גאַנצער באַוועגונג. אין באַמיט און פאַר די באַשיידנסטע די גרופּן ווידער מוזן אַרויפנעמען חוב, די סניפּס האָבן אויף זיך אַ גרויס אחריות לגבי דער צענטראַלע. פי־ מער ווי אַ פרומער וואונטש איז דאָס דערפילן דאָס התחייבות, ס'איז רק לטובת די אַר־גאַניזאַציעס גופא און זייער פונקנדער־וואוקס.

תרומת־חברה איז יעצט דער באַראַמעטער און די וואָ וועלן אין דער קאַציע אַרויס־ווייזן זייער אינטענסיווקייט, וועלן אויף תמיד גידענקט ווערן!!!

פון דער בנות־צענטראַלע

דער פינאַנציעלער קריזיס אין דער צענטראַלע האָלט ווייטער אָן אין זיין גאַנצער שפּרעקיק. ווי באַקאַנט האָט דער קאָנגרעס־שטייער גילייטן כמעט אַ פאַלשטענדיקן דורכפאַל. אפילו די קאַסטן פון דרוק און מאַטעריאַל און פאַרטש האָבן זיך נישט צוריקגיצאָלט, טוין באַלד 6 חדשים נאָכן קאָנגרעס און דאָס איז ריריט נישט. אויך דעם עקזעקוטיוו־אָפּצאָל פון 1 זל. אַ חודש פון יעדן סניף האָבן באַצאָלט נאָר אַפּאָר גיצייטלעך סניפּס. צוליב דאָס קען נישט צושטאַנד־קומען קיין פלענאַר־זיצונג פון דער עקזעקוטיוו.

יעצט איז אַלץ אָפּהענגיק אין דער תרומת־חברה. אקציע. דאָס מאַטעריאַל איז שוין אין יעדן אָרט פונאַנדערגישיקט גיוואָרן. די פירערנס מוזן דער עיקר זיך באַמיען אַז אַפּשטעלן אַ גוטן אָפּגאַנג פון אַקציע פאַרענדיקט ווערן. דאָס שלעפן די אקציע קען נאָר גורם זיין ווייטער אַמעוויין יעדער צענטראַלער אַרבייט.

די גרעסטע אָנשטרענגונג פון צ. ס. גייט לעת־עתה אינעם דערהאַלטן דעם קוים פון שוראַנ׳. קודם־כל קאָן די באַוועגונג נישט בלייבן אַן איר טרינגונג. די טעג דערשטיגן אַ ספּעציעלער ביילעטערן, וואָס וועט דירעקט גישיקט ווערן צו אַלע סניפּס. די פירערנס וואָס וויל׳ן נעמען אַ וואָרט וועגן בנות־ענינים דאַרפן צושיקן מאַטעריאַל.

אינעם חודש שבט ווערן גיפלאָגט אַ גאַנצע ריי פרעגשות. די סניפּס וואָס וועלן זיך אונטערנעמען אַן אַלע פרעגשות אינעווארדיגן דאַרפן זיך שטעלן מיט דער עקזעקוטיוו מעמטשטעלן אַ גוטיקן סדר־היום פון די פרעגשות.

אינעם חודש שבט וועט אַ לייכטיקייטיק פרוילינגרופּן ווערן די ברידערזאַנג פון די פרוילין־פאַרבאַנדן נשי־אגודת־ישראל. אַ נייער פּראָגראַם פונעם פאַרבאַנד ווערט שוין באַאַרבייט.

די פרוילין־באַוועגונג אין אויסלאַנד

היינטיקן חודש איז גיגרידעט פון אַ [illegible] שער פרוילין־פאַרבאַנד אין אַמסטערדאַם. [illegible] דונג־פאַרזאַמלונג איז פאַרגיקומען אינעם הויז פון פרוי ראזא הרשענער. באַשטילונג האָבן זיך אויך פרוי פרנץ פון פראַנקפורט און פרוי הייסמן. אַלס פאַרזיצערן איז גיוועזן גיוואָרן פרוי קאַלטאַר־הירש. אַ פאַר טעג שפּעטער איז גיגרינדעט גיוואָרן אַ פרוילין־פאַרבאַנד אין האַג.

אין צירוך איז צאַרגיקומען די גרינדונג־פאַרזאַמ־לונג פון אַ פרוילין־פאַרבאַנד דורך פרוי מאַנעס. לענינגשטיין. די פאַרזאַמלונג איז גיוועזן זייער צאָל־ריך באַזוכט און גיבראַכענגס אַ גרויסן דראַפלע. ס'אין פעסטגעשטעלט גיוואָרן אַ טעטיקייט־פּלאַן אויף אַלע נעבנטן פאַרן נאָכן וויינטער. און ס'איז גיוועזן גיוואָרן אַ קאָמיטעט.

אין אַלע מערב־אייראָפּעאישע לענדער ווערט גי־פלאָגט איינצופירן אַ בעלט־זאַמלונג אונטערן נאָמען „כוס ישועות של נשי — ובנות־אגודת־ישראל". די דאָזיקע זאַמלונג זאָל דורכגיפירט ווערן אין אַלע רעליגיעזע שטיבן, לויט די קלענסטע מטבעות פון יעדן לאַנד זאָל מ׳ען זיין אַ קאַס־אָפּצאָל פון דער גאַנצער פאַמיליע. פון דעם בעלט זאָל זיך שטאָך אַ פאַנד וואָס זאָל שטיצן די אַרבעטניצאַנגעלע און קולטורעלע אויפגאַבן פון דער אַגודת־ישראל פרוילין־באַוועגונג. דער פאַרקירצטער נאָמען פון דער נשי אגודת־ישראל ווערט זיין „נוכאי־".

אין באַקאַנט דערשינען פון צייט צו צייט אַ ספּעציעלער ביולעטן, פאַר דער ב"י־לערערשאַפט אַרויסגעגעבן דורך דער ב"י־צענטראַלע אין קראַקע. יעצט איז דער־שינען דער נומער 9 פונעם דאָזיקן ביי־לעטין וועלכער ברענגט צוי. אַנד. 1) אַ באַריכט פון דער לערערן־קאָנפערענץ אין וואַרשע, 2) ידיעות פונעם ב"י־עמפּי־נאַר, 3) אויפלערונג וו׳ גן עקזעמינס פאַר תלמידות, 4) וועגן טענות צו לערערנס, 5) וועגן גייסטיקן מצב פון דער לערער־שאַפט, 6) די שטעלונג צו טעאָ׳ר אין קינא, 7) פאַרשידענע פעדאַגאָגישע ענינים אא"וו:

אין איז צוגיגעבן אַ ביילאַגע פון אַ מוסטער־לעקציע וואָס נוצט צום לערן ביכל „ייִדיש לעבן".

בכלל איז דאָס מאַטעריאַל זייער אינטע־רעסאַנט און מיר וועלן אין קומענדיקן נומער ברענגען אויסצוגן וואָס קענין גיגעבן ווערן די בריישע עסנטלעכקייט:

פון דער פראַווינץ

באַריסלאַוו

דעם זונטיק פ׳ וישלח האָט זיך גיגרידיט ביי אונדז אין באַריסלאַוו די ערשטע בנות־אָרגאַניזאַציע. לכבוד דעם האָבן מיר יינגיאַרדנט אַ פייערלעכן אָוונט, אין וועלכן ס'האָבן אָנטייל גינומען לערערנס און שילערנס פון זייטיקע שטעט. דער זאַל איז גיווען העל באַלייכטן, די טישן סערווירט מיט ווייסע טישטעכער און די ווענט זענען גיווען באַהאַנגען מיט בנות־אירפשריפטן „ויעשו כלם אגודה אחת" און אַנדערע.

די לערערנס האָבן גיהאַלטן רעפעראַטן און די שילערנס האָבן באַנעריסט אין נאָמען פון זייערע אָפּזונדערע חברות. די רעפעראַטן פון די לערערנס זענען גיווען פאַרשידן. זיי האָבן גיהאַט דעם איינעם ציל אָנצווייזן אונדז אויאָסערע גרויסע פאַראַנטוואָרטלעכע אַרבייט ס'האָט פאַר זיך בנות אגודת ישראל, אויך איינע פון אונדזערע בנות חברות האָט גיהאַלטן אַ רעפעראַט.

אין זכרון פון יעדע איינע איז טיף פאַר־בליבן איינגיקריצט דער אָוונט, ווייל דעמלט האָבן מיר זיך אמת אָפּגיגעבן אַ דין וחשבון וועגן דעם, אַז ס'הייבט זיך פאַר אונדז אָן אַ נייע עפּאָכע מיט אויפגאַבן, וועלכע האָבן אַ באַדייטונג פאַר דעם נאָנען יידישן פאָלק.

אַ חברה

דאָ באַזשין׳ דרוועגן.

די היגע בית־יעקב־שול אונטער דער לייטונג פון לערערן גו׳מאַרגן אַנטוויקלט זיך זער גוט. די צאָל קינדער גרייכט אַריבער 110 כ"ל.

זונטיק פ׳ ויצא איז אין „מכבי" זאָל פאַרגיקומען די יערלעכע עפענטלעכע בחינה ביי דער אַנוועזנהייט פון אַלע עלטערן און אַ גרויסע צאָל סימפּאַטיקער. די גאַלערע איז גיווען ספּעציעל רעזערי־ווירט פאַר מענער. די שילערנס האָבן אַרויסגעוויזן גרויס בקיאות אין אַלע לימודים, וועלכעס האָט אַרויסגירופן גרויס באַגייסטערונג ביי אַלע אָנ־וועזענדע.

אויף דעם אָרט איז כדאי אויצודריקן אַ דאַנק די ח׳ לערערן פרי גוטמאַרגן פאַרן אַוועקשטעלן די שלאָף אַ מוסטערהאַפטן פעדאַגאָגישן ניוואָ. ווי אויך די שול־פאַרוואַלטונג וואָס באַ־שטייט פון די ה"ה: פרעזעס מ. גורפינקל, סעקרעטאַר י. מ. פּיעכאַטקי, מ. סאַלאָמאָן און ש. פּיאַסקאָווסקי, וועלכע אַרבייטן אומאויפהערלעך פאַר דער עקזיסטענץ פון בית־יעקב.

עפנטלערע אָנפראַגע

פאַרוואָס קומט נישט אַהין דאָס בית־יעקב־שורנאַל אין די שטעט: ביאַליסטאָק, באַראַנאָוויטש, דראָהאָביטש, יענדזשעוו, לוצק, אָפּאַטשנע, פּאַדעמבין, סטרי, סלאָוויקאָוו, טורעק, טלושטש, בוטשאַטש, אַסטראַלעווקע, ציכאַנאָוו, לאָמזשע, טשיזשעוו, פּשיסכע, קאָלושין, סאָמבאָר, סטאַניסלאַוואָוו, ראַוועג־רוסקע, ווירזבי׳יק, קראָשנין.

פאַרוואָס ווערט גאָרנישט פאַרשפּרייט דער „קינדער גאָרטן" אין די דאָזיקע שטעט: שעדלין, סאַנדאָמיערז, טורעק, ראַדאָמסק, ראַוועג־רוסקע, יענדזשעוו, סטאָלין, טאַר־נאָפּאָל, וואַלאָדיסלאַוו, ווענגראָוו, וולאָש־טשאָווע, זשיכלין, זאָקליקאָוו, דוקלאַ, דראָהאָביטש, דאָבראָמיל, גראָדזיסק, אַיזשביץ, יאַנוב׳לובע, קונצק, קראָשנין, קיעלץ, לוצק, יאַן לאָמזשע.

מיר גיבן דאָ די ערשטע רשימה פון די דאָזיקע שטעט וואו ס'ווערט גאָרנישט גיטון צו פאַרשפּרייטן די ב"י שריפטן אין אין קומענדיקן נומער וועלן מיר פאַר־עפנטלעכן די שטעט וואו ס'ווערט כמעט גאָרנישט גיטון אויף צו פאַרשפּרייטן די ב"י לייטעראַטור. ס'איז שין נישט די העכסטע צייט נאָך 15 יאָר אַרבייט נישט צו זיין אַזוי גלייכגילטיק צו דעם וויכ־טיקסטן פאַקטאָר אין אונדזער דער־ציערישער טעטיקייט? —

נחום אבלים

דעם טיפסטן מיטגעפילד דריקן מיר אויס אייך לעבע חברות קלוג צוליב דער שטערבער אביזה. דאָס איז האָט גיהאַט דורך דער שטרה פון אייער מוטער מרים ע"ה. ג־ט זאָל אייך טריישטן צוזאַמען מיט די יאָס טרויערן אויף ציון וירושלים. זוכט אין גיפינט דעם טריישט אין דער אַרבייט פאַר אונדזער אידישאַל, דאַרט וואו אייער מוטער ע"ה האָט גי־שטרעבט אייך צו זעען. שפּאַרקט אייך דאָ אין אונדזער אַרבייט פאַר איר כבוד ע"ה.

דיינע נאָענטע מיטפילנדע בנות־חברות

בעלזאַטאַר.

לערערן בצאיון

גרופּע שעניירער

אַ האַרציקן מזל־טוב וויינטש איך עלקע לעוו צו דיינע תנאים מיט ה׳ סאַמועל (קראָקע); און פרל. טויבע קרימאַן צו אירע תנאים מיט ה׳ קלבערט (לאַדזש). הסי״ת זאָל אייער עתיד בענעשן מיט הימלים גליק.

טטשעקאַצין מינא לעוו

אַ האַרציקן מזל־טוב וויינטש איך מיינע 9. בנות־חברות לאה מאַנדבוים (יאַנאָוו), אסתר לערנער (קראָשניק), חנה לייבערמאַן (פּעטערקאָוו) צו זייער תחנה און ניטל וואָגנער (בילגאָריי) צו אירע תנאים.

ר. איזראַעלאָוויטש

פּראַשאָוויטש־קראָקע

דעם האַרציקסטן מזל־טוב וויינטשן מיר אונדזער אַיבערגיגעבער ניתוענער פירער און לערערן מאַלי קאַלער (סאַנאָק) צו איר תחנה מיט ה׳ קאַרן (סאַנאָק). זאָל אייער עתיד זיין אַ קייט פון אייביקן גליק און צופרידנהייט

לערערן ה. וועסטרייב

בנות אגודת יש־אל

צע־רות בנות

בתי׳ און בית־יעקב

נאַוויט־טאַרנ.

אַ האַרציקן מזל־טוב וויינטשן מיר אונדזער צו דיינע תנאים מיט ה׳ קיל־בערט (לאַדזש). זאָל אייער צוקונפט זיין אַ קייט פון אייביקן גליק און צופרידנהייט.

דיינע שוועסטערן

שרה און ב־יינדל קרימאַן

ברכת מז"ט חמה הריני מברך את דודתי היקרה הרבנית מ׳ שמחה רחל חחי׳ לארושי בתה ש"ב מרת **חנה שפירה** תחי׳ בת דודי הרה"ג וכו׳ מו"ה אליעזר יצחק ז"ל אב"ד באופוצנה את ידידי היקר הרב מו"ה **יהושע שליט"א** בן ידיד הרה"ג וכו׳ יואל משה בומל ז"ל אב"ד בקרושצינקה־שצבניץ.

יהי רצון, שזוגם יעלה יפה ויזכו לבנות בית נאמן בישראל מתוך אושר והצלחה רבה.

נטע ירוחם ברלינר

מזל־טוב

מלבבות מלאות רגשי אהבה והערכה רבה נובעות ברכות חמות ונלבבות למורתנו החשובה והמפורסמת מרת **שרה ארלעאַן** לאירושי את הרב **חנינא פאַסטערנאַק**. בצעדך זה מתעלי למרומי ההשפעה ויה׳ הקשר הזה קשר של קימא.

ורשה **בנות אגודת ישראל.**

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem

BAJS JAKOW · ŁÓDŹ, grudzień 1937 r. · zesz

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW" Łódź, Kilińskiego 44. TELEFON 109-77. P. K. O

Rab. Szwarcon

פון פאַרלאַג „בית־יעקב"

דאָס פערדע חלק „יידיש לשון"

די צוגרייטונגס־אַרבעטן פון אַרויסגעבן דאָס פערדע חלק „יידיש לשון" גייט אין פולן שטאַם, עס דערן גיקליבן און גיזאַמלט די שענסטע ליטעראַרישע אַרבעטן פון דעליגיעזע שריבער פון יאָרן. דאָס מאַטעריאַל דערעט זיין מיט אַ שטאָ פונעם בעסטן דערציערישן לייטן־שטאָף ספּעציעל צוגיפּאַסט פאַר די תלמידות פון בית־יעקב. דערבײַ דערעט גיזאַמגעס ס־זאַלן אַריינקומען אינעם בוך היכמיקע אָקטעלע באַשרייבונגען פון אַרטאַקסישן לעבן אין חוץ־לאַנד ווי אין אַרץ־ישראל. דאָס גיוויס באַנד „יידיש לשון" זאָלן צו צו זיין די ערשטע מוסטער־אויסגאַבע פון אַ שולן־בוך פאַר די העכערע קלאַסן. צווישן דער לערערשאַפט רופט אַרויס דאָס דערשיינען פון פערדן חלק „יידיש לשון" גרויס אינטערעס.

די פרוי אינעם יידישן פאַלק

עס דערשיינט בקרוב אַ גרויס חשוב חיבור „די פרוי אינעם יידישן פאַלק" פונעם באַקאַנטן תלמיד־חכם און סופר הרב ר׳ י ש ע׳ ר י כ ע ר. אינעם דאָזיקן בוך גיפינען מיר אַ גאַנץ פּאַרטיוטדיקע אָפּהאַנדלונג דערגאַנד ראַל פון דער פרוי אינעם יידישן פאַלק. דער באַרימטער מחבר גיט אונדז אַ פול שלימותדיק בילד פון דעם אָרט וואָס די פרוי פאַרנעמט אין יידישן פאַלק אין אַלע הקופות פון דער יידישער געשיכטע, און גאָר באַזונדער דערגאַנד אירע רעכט לויט דער זורה צוגלייך מיט אירע התחייבותן. דאָס בוך דערעט זיכער אַרויס־רופן אין דער יידישער וועלט אַ גרויסן שיקע פאַר־אינטערעסירונג.

בירנבוים גיזאַמלטע כתבים

די גיזאַמלטע כתבים פון ד״ר נתן בירנבוים ז״ל, וועלכע האָבן נאָך גיזאַלט דערשיינען ביי זיין לעבן, דערן ענדלעך פאַרענדיקט אין דרוק. די שורעדע פינאַנץ־מניעות פונעם פאַרלאַג ביים דערשיינען פון דעם וויכטיקן ווערק ווערט באַמיט זיך צו באַזייטיקן. עס דערעט דורכגיפירט ווערן אַ ספּעציעלע פּרענומעראַנטן־זאַמלונג און דאָס דערעט פאַרלייכטערן דאָס דערשיינען פונעם בוך. דער פאַרלאַג באַמיט זיך אין דעם באַנד כתבים אויך אויפצורודרוקן דאָס קרוין־ווערק פון בירנבוימען „באַטש פאַלק". מיט וואָס איר קענט אייך צוהעלפן דעם פאַרלאַג „בית יעקב" אין אויספירן זיינע זיך גישטעלטע פּלענער!

די האַרציקסטע מזל־טוב־ברכות ווינשן מיר די ח. לערערנס און בנות־פירערנס: פרל. שרה אַרלעאַן (וואַרשע) צו איר תנאים מיט ה׳ פּאַסטערנאַק (קיעלץ) און פרל. מאַלי קאַלער צו איר חתונה מיט ה׳ קאַרן (נייסאַנץ).

צענטראַלע בנות אגודת ישראל
אין פּוילן
לאָדזש

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזערע טרייע חברות צו זייער תנאים: רחטשע יאַכימאָוויטש מיט ה׳ פרידמאַן (זד. וואַלע); רחטשע שטייער מיט ה׳ פרידע (לאָדזש); לאה ברעסלער מיט ה׳ בריקמאַן (זד. וואַלע) און בראַנקע פּאַלקע צו איר חתונה מיט ה׳ סטריקאָווסקי (זעלעוו).

לערערן ל. רייך
בנות אגודת ישראל
זד. וואַלע.

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער ל. ניוו. לערערן פרל. חנה זאַלצבערג (קלומענטאָו) צו איר תנאים מיט ה׳ נח שיף (מאַדליבאַרזיק). זאַל השי״ת בענטשן אייער צוזאַמענבונד מיט זיין פולער ברכה און אייביקער האַרמאָניע.

בנות אגודת ישראל
מאַדליבאַרזיק
לערערן ה. האַרי

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער חשובער בנות־חברה רבקה מאַנדערער (באַכניא) צו איר תנאים מיט ה׳ יצחק לייכטאַג (לימאַנוב).

לערערן ח. גאָלדפאַדן
בנות אגודת ישראל
באַכניא

אַ ברכה־פולן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער אייבערגיעבינע בנות־חברה שרה רבקה לעווי (פּלאָשקע) צו איר תנאים מיט ה׳ מ. וואַקסשטאַק (קאָליש). זאַל דער בורא־עולם אייער נייען לעבנס־וועג בענטשן מיט שפע און חצלחה.

לערערן ש. מערזער
בנות אגודת ישראל
גלאַשקי

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער אַרבערמידלעכער קעמפערן פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל, ערשטע פּיאָנערן פון האַרשעווער בנות־אגודת־ישראל און גרינדערן פון בתי׳ פאַרבאַנד די זייער באַליבטע פרל. דינה קלאַשער צו איר תנאים מיט ה׳ יעקב יצחק גראָוכער. זאַל השי״ת אייער צוזאַמענבונד בענטשן מיט אַ פולער ברכה און אייביקער עוברידנהייט, ווינשט

מירל קוזעל—וואַרשע
אסתר מערמעלשטיין—תל־אביב
מירל גראָס—לאָדזש,

אַ האַרציקן מזל־טוב און אַ גליקלעכן עתיד ווינשן מיר אונדזער ל. חברה, פאַרוו. מיטגלידערן פרל. רבקה איינטאַל צו איר תנאים־שרייבן מיט ה׳ אברהם קאַן (לובלין). זיט זוכה צו בויען איינער עתיד אויף די בערג פון ציון ווירושלים.

בנות אגודת ישראל
פאַרוואַלטונג פון ב א. י.
צעזירות בנות און לערערן
אפאַלע
צ. גרינשטיין

אויך מיר ווינשן דאָס זעלבע

דיינע חברות:
פעסאַ רוזן
און רייזל פערל
אויך מיר ל. פירערן ווינשן דיר דאָס זעלבע
אפאַלע
דיין גרופּע „שלום"

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער חברה אסתר גאָלדבערג (לאָדזש) צו איר תנאים מיט ה׳ א. מאַקאָווסקי (לאָדזש). והריקותי לכם ברכה עד בלי די

לאָדזש
דיין גרופּע

אַ כוס מיט געשלכע ברכות טראָג איך אָנטקיגן מיין איבערגיגעבינע דינה קלאַשער צו איר תנאים מיט ה׳ יצחק יעקב גרוכער (וואַרשע). אייער בויד זאָל זיין אַ קשר של קיימא און באַגלייט ווערן מיט שטענדיקער צופרידענהייט ווינשט

וואַרשע
חנה בערנשטיין

בברכת מזל־טוב חמה אנחנו מברכות את מורתנו החביבה מרת בתי׳ עפשטיין לאירוסי עם מר דוב בענדער. יהי עתידכם מאושר בכל טוב.

אסתר אַלטער
ליבטשאַ גריץ
אטוואַצק־וואַרשע.

אַ הערצלעכן מזל־טוב און בלינענדע צוקונפט ווינשט איך מיין טייערן איבערגיגעבענעם ברודער חנני׳ פאַסטערנאַק (קיעלץ) צו זיין תנאים מיט דער ח. פרל. שרה אַרלעאַן (וואַרשע). השי״ת זאָל באַצירן אייער לעבנס־וועג מיט די בלומען פון אונדזער תורה־קראַנץ, און אייער ערשטער שריט אין לעבן זאָל באַלויכטן ווערן מיט די שטראַלן פון גליק; איר זאָלט זוכה זיין צו בויען זייער צוקונפט אין גייסט פון תורה, עבודה, צדקה און גמילת חסדים.

דיין איבערגיגעבענע שוועסטער
קיעלץ
קיילע פאַסטערנאַק

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשן מיר אונדזער ליבער חברה גייקע יאַסקאָוויטש צו איר תנאים מיט ה׳ בנימין ראָזנבערג (בעלכאַטאָו). בויט אייער אויף די בערג פון יהודה וירושלים.

זעלאָוו
בנות אגודת ישראל

אַ האַרציקן מזל־טוב ווינשט איך מיין ליבן ברודער מנחם טאַנע נ״י צו זיין חתונה מיט פרל. הענדל פאַרזענשטעווסקי (לוטשאַ) אייער עתיד זיין אַ גליקלעכער.

שפרה רבקה יאַכ׳אוויטש
זעלאָוו

טיף דערשיטערט באַוויינען מיר דעם פריידישיקן טויט פון אונדזער חברה, די טיל־יעריקע אומדערמידלעכע בית־יעקב און בנות־עסקנות יהודית גראָסמאַן ע״ה, און דריקן אויס אונדזער מיטלייד־גיפיל אייניג פאַרוויטיקטע עלטערן און דער גאַנצער משפחה. ה׳ יגמל אתכם!

פאַרוואַלטונג בית־יעקב
בנות אגודת ישראל
ווישאַנראַד
לער. ב זאַלעשינסקאַ

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזערע ליעבע און איבערגיגעבענע חברות באַלדע און שרה נוימאַן מיט איר פאַמיליע צוליגן טויט פון זייער ל. פאָטער שר״ב ע״ה.

בנות אגודת ישראל
ל. ש. מאַרעק
סלופּצע
ליעבע פריינדנס — זיט גישריסט!

שוועסטערן ריטשקע, שרה חי׳ לאַטע, פריידע רייכערט, גיטל רייכערט
סלופּצע.

גיבויגן פון טיפן צער פאַראייניקן מיר זיך מיטן טרויער פון אונדזערע חבריות שוועסטערן פריימאַן צוליב דער פטירה פון זייער ח. מאַמע ע״ה. אין דער אַרבעט פאַר אונדזער אירעאַל זאָלט איר אַ טרייסט גיפינען.

זד. וואַלע.
צעזירות בנות

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס אונדזערע חברות שוועסטערן פריימאַן צום פריידישיקן טויט פון זייער ל. מוטער ע״ה. זיט גיטרייסט צוזאַמען מיט די אבלי ציון ווירושלים, און איר זאָלט שוין מער פון קיין צער נישט וויסן.

אייער חברות:
גאַדלעוויטש, טאַוב, פּלאַטאַ,
מאַניץ און קרימאַלאָווסקאַ
זד. וואַלע.

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס דער פאַמיליע ווינציגסטער צו דעם פריידישיקן טויט פון פאָטער און מאַן זלמן ע״ה, וועלכער איז גיווען לאַנגע יאָרן פרעזעס אין בית־יעקב־שולע און גיאַרבעט פאַר איר מיט מסירת נפש. דעם אייניקן טרייסט זאָלט איר גיפינען אין די ווערטער: „צדיק ד׳ בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, כי חוא שופט צדק".

בתי׳ פאַרבאַנד
לערנען שפרה לערמאַן
קלימענטאָו.

Red. odp. Luzer Gerszon Frydenzon · פרייז פון נומער 60 גר. · Nakł. Centr. (B.A.I.) Agudas Israel w Polsce.
Składano w zecerni I. Harcsztarka, Wólczańska 15. · Druk. I. Landau w Łodzi